

Makale Bilgisi: Tütüncü, G. (2022). Tarih Araştırmalarında Sözlü Tarih ve Sözlü Tarih Arşivlerinden Örnekler. DEÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 2, ss. 135-173.	Article Info: Tütüncü, G. (2022). The Method of Oral History in History Researches and Example From Oral History. DEU Journal of Humanities, Volume: 9, Issue: 2, pp. 135-173.
Kategori: Araştırma Makalesi	Category: Research Article
Gönderildiği Tarih: 01.08.2022	Date Submitted: 01.08.2022
Kabul Edildiği Tarih: 04.08.2022	Date Accepted: 04.08.2022

TARİH ARAŞTIRMALARINDA SÖZLÜ TARİH YÖNTEMİ VE ÇEVİRİMİÇİ SÖZLÜ TARİH ARŞİVLERİNDEN ÖRNEKLER

Gülsüm Tütüncü*

ÖZ

Tarih bilimi nitel araştırma yaklaşımları arasında edebiyat, sosyoloji, dilbilim, eğitim bilimleri gibi alanlar ile en fazla anlatı araştırması yaklaşımına oturmaktadır. Tarih araştırmalarında özellikle yakın dönemleri ele alan pek çok araştırmada nitel veri kaynağı olarak sözlü tarih çalışması yapılmaktadır. Sözlü tarih çalışmalarının nitel araştırmaların görüşme(mülakat) ve anket yöntemlerinden ayıran/ayrılması gereken önemli farkları vardır. Bu farklılık tarih biliminin ideografik özelliğinin ve mümkün olduğunca objektif tarih yazımı çabasının bir sonucu olarak ortaya çıkar. Bu çalışma öncelikle bu farklılıkları tanımlayarak sözlü tarih yöntemini netleştirmeyi amaçlamakta ve son yıllarda sözlü tarihe artan ilgiyi ve yayınlanan çalışmaların sonuçlarını analiz etmeye çalışmaktadır.

1948 yılında Columbia Üniversitesi'nde kurumsallaşmaya başlayan sözlü tarih yöntemi bu kurumsallaşma sürecinde çeşitli projeler ve çalışmalar yoluyla çeşitli konulara odaklanan sözlü tarih arşivleri oluşmasına neden olmuştur. Bu arşivler sosyal bilim araştırmalarına katkı sağlayacak önemli bilgiler içermektedirler. Bu çalışma çevrimiçi olarak ulaşılabilen arşiv örneklerinin tamamına ulaşmaya çalışarak araştırmacılara yardımcı olmayı amaçlamıştır. Çevrimiçi arşivler çevrimiçi olarak taranmış, çevrimiçi kolay ulaşılabilen örnekler listelenmiş, içerikleri hakkında kısa bilgi verilmiştir. Yine de gözden kaçan örnekler olabileceği unutulmamalıdır.

Sözlü tarih, P. Thompson'un Geçmişin Sesi kitabında belirttiği üzere tarihin hem en eski hem de en yeni biçimidir. Disiplinlerarası çalışmalarla tarihin alanını ve kaynaklarını dikkatli kullanımla genişleten önemli bir değişimin parçasıdır. Gündelik yaşama ve insana ilişkin her şey sözlü tarihin konusu olabilir. Sözlü tarihin öncelikli amacı, yaşamöykülerinin ve tanıklıkların anlatıldığı ses veya görüntü yoluyla kaydedilmiş bir kaynak oluşturmaktır. Hafızanın yanılabilirliği gerçeği nedeniyle anılar, seyahatnameler ya da biyografi çalışmalarında olduğu gibi hem verilerin toplanmasında hem de analizinde büyük bir dikkat ve deneyim gereklidir. Yöntemin netleşmesi, doğru bilgiye ulaşılmasını sağlamak açısından önemlidir. Araştırmanın planı, sözlü tarihin Dünya'daki ve Türkiye'deki gelişimini açıklayarak başlayacak,

* Dr. Öğretim Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, gulsum.esmer@deu.edu.tr, tutuncugulsum@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8450-6831.

sözlü tarih yöntem ve farklılıklarını açıklayarak devam edecek ve çevrimiçi ulaşılabilen sözlü tarih arşivlerini listeleyerek, bulguların analiz ve değerlendirmesi ile bitecektir.

Anahtar Sözcükler: Sözlü tarih, tarih araştırmalarında yöntem, sözlü tarih arşivleri

THE METHOD OF ORAL HISTORY IN HISTORY RESEARCHES AND EXAMPLES FROM ORAL HISTORY ARCHIVES

ABSTRACT

Among the qualitative research approaches, the science of history is mostly based on the narrative research approach along with the areas such as social sciences; literature, sociology, linguistics and educational sciences. Oral history study is exercised in history researches, as qualitative data source in many studies especially on which are dealing with most modern periods. Oral history studies have significant differences which should be distinguished from the interview and survey methods of qualitative research. This difference emerges as a result of the ideographic feature of the science of the history and the effort to write historiography as objectively as possible. This study primarily aims to clarify the oral history method by defining these differences and tries to analyze the increasing interest in oral history in recent years and the results of published studies.

Oral history method which began to be institutionalized at Columbia University in 1948, led to formation of oral history archives focusing on various subjects through various projects and studies in this institutionalization process. These archives contain important information that will contribute to social sciences research. This study aimed to help researchers by trying to list the archives which can be accessed online in an index.

Oral history is both the oldest and the newest form of history, as P. Thompson points out in his book “The Voice of The Past”. Oral history is part of an important change which expands the field and sources of history through interdisciplinary studies. Everything related to daily life and human beings can be the subject of oral history. The primary purpose of oral history is to create a recorded source of life stories and testimonies through audio or video. Due to the fact that memory is fallible, great care and experience are required both in the collection and analysis of data, as in memories, travelogues or biography studies. Clarification of the method is important in order to ensure that the correct information is reached. The plan of research will start by explaining the development of oral history in the World and Turkey, continue by explaining the methods and differences of oral history and as well as the online directory of oral history archives and will end with the analysis and evaluation of the findings.

Keywords: Oral history, method of historical research, oral history archives

1. GİRİŞ

Sözlü tarih, tarihin mitoslar ile şekillendiği antik çağdan itibaren tarihin kaynaklarından biri olarak yer almaktaydı. Hikâyeci tarih anlatımının dayandığı asıl kaynak sözlü geleneğin bir parçası olan rivayetlerdi. 18. yüzyıldan itibaren somut kanıtların öneminin artması; 19. yüzyılın pozitivist bakış açısı ile değişmez bir nitelik kazandı. Bu süre boyunca tarih bilimi metodolojik ilerleme sürecinde sözlü kaynakları çoğunlukla göz ardı etti. Arşiv belgelerinin önemi giderek arttı. Tarihi tanıklıkların yeniden belgelerde bulunmayan bilgileri içeren önemli bir kaynak haline gelebilmesi, sözlü gelenek ve sözlü tarih arasına tarih biliminin koyabildiği sınır sayesinde 20. yüzyılda gerçekleşebildi. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan travmaların anlaşılmasında ve analizinde önemli bilgiler barındıran sözlü tarih çalışmaları, önemli bir kaynak olarak görüldü ve yöntemi belirginleştikçe, tarihin kapsamını genişleten, dinamik bir yöntem olarak yaygınlaşmaya başladı. Ancak tam olarak yükselişi Dünya’da 1990’lı yıllarda, Türkiye’de ise daha geç gerçekleşti.

Sözlü tarih, siyasi tarihten toplumsal tarihe yönelişin bir parçası olarak belgelerde yer almayan bilgileri ve bakış açısını tarihe dâhil etmenin bir yolu olarak değerlendirildi. Kapsamı genişlemekte olan yeni tarih anlayışını desteklemek ve tarihin kaynaklarını çeşitlendiren bütünleştirici bir bağ oluşturma amacıyla sözlü tarihin kullanımı arttı. Sözlü tarih çalışmaları ile elde edilen bilgiler, tarih araştırmalarında mutlak doğru kabul edilen bir anlayış ile değil, farklı bir bakış açısı sunan bir anlayış ile kullanıldı.

Sözlü tarih, yazılı belgelere ek olarak bireylerin belleğini, algılarını, duygu ve düşüncelerini; gündelik yaşamı ve özneliği tarihin araştırma alanına ve konu kapsamına dâhil etmeye çalışan disiplinlerarası bir araştırma yöntemidir. Sözlü tarihin birincil amacı, ses ve görüntü kaydetme teknolojilerinin de yardımıyla bireylerin anlattıklarını kaydederek bir arşiv oluşturmak ve kalıcı bir kaynak haline getirmektir. Sözlü tarih bu şekilde geçmiş yaşam deneyimlerini ihtiyacı olanlar için kaydetmiş olur. Kitapların pek anlatmadığı yaşamın kendisi hakkında bilgi vermeye çalışarak toplumun bir parçası olan bireyin önemini artırır.

Çalışma, bilimsel tarih araştırma yöntemini takip eden bir çalışmadır. Çalışmada betimsel analiz ve doküman inceleme yöntemini kullanılmış, yapılan kaynak taraması ile çerçeve belirlenmiş, belirlenen çerçevede bulgular işlenerek, tanımlama ve yorumlama yapılmıştır (Tanrıverdi & Köksal, 2018, s. 251). Çevrimiçi arşivlerin tespiti, uzun bir çevrimiçi tarama sürecini gerektirmiştir. Arşivlerin dokümanları detaylı olarak incelenmiştir. Bu çalışmada sözlü tarih yönteminin tanımlanmasında kişisel tecrübeler de etkilidir. Dünya’da yöntem artan ilgi, bilinen arşivlerin yanı sıra çok sayıda yeni arşivin faaliyete geçmesiyle, tespit edilen örneklerin eksiksiz oluşmamasına neden olmuştur. Daha önce arşivleri listeleyen bir denemenin

yapılmaması araştırmanın özgün yönüdür. Araştırmacılara kolaylık sağlayacaktır.

2. Sözlü Tarihin Gelişimi

2.1. Sözlü Tarihin Dünya'daki Gelişimi

Sözlü tarihin gelişiminde Allen Nevins'in Columbia Üniversitesinde 1948 yılında kurduğu Sözlü Tarih Merkezi araştırmacılar tarafından bir başlangıç olarak kabul edilmektedir. Nevins'in ilk çalışmaları hâkim, savcı, senatör gibi makam ve mevki sahibi isimlere odaklandığından "*elit sözlü tarihçilik*" olarak adlandırıldı (Dere, 2019b, s. 512). Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra savaşın toplumda yarattığı travmayı ve topluma etkilerini belirleme çabası etkili oldu (Çaykent, 2015, s. 127) ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin çeşitli eyaletlerinde sözlü tarih projeleri yaygınlaştı¹. Sözlü tarihin yaygınlaştığı yerel tarih dernekleri aynı zamanda yerel tarih çalışmalarına da ağırlık vermiş olduğundan; sözlü tarih ve yerel tarih çalışmaları arasında ilk dönemlerden itibaren bir birliktelik kurulmuştu. Sözlü tarih yönteminin gelişim merkezi ABD oldu. Amerikan tarih yazımında 1960'lı yıllardaki kurumsallaşmanın etkisi ise 1966 yılında Amerikan Sözlü Tarih Derneği (OHA)² kuruldu, çıkardığı Oral History Review dergisi ile sözlü tarihin yaygınlaşmasında önemli bir rol oynadı (Dere, 2019, s. 83). ABD'de aynı dönemde Chicago Okulu kent tarihi çalışmalarını başlatmıştı. Kentleri oluşturan toplumsal sınıflar üzerine sosyo-ekonomik bağlamda analizler ABD tarih yazımında bir değişim yarattı (Kaya, 2011). Chicago kentinin bu çalışmaların merkezinde olması nedeniyle göç ve göçten etkilenen(ler), kadınlar, köleler, siyahiler, işçiler gibi toplumsal konuların çalışılmasında sözlü tarihin kullanıma ilişkin önemli örnekler verildi ve çalışmalar bu tür toplumsal konularda yoğunlaştı. 1970-80'li yıllarda tarih yazımının alanı ve kaynaklarını genişletme sürecinde ABD ve İngiltere'de pek çok üniversite ve sivil toplum kuruluşu sözlü tarih projelerini yaygınlaştırdı ve sözlü tarihin yöntemine ilişkin tartışmalar arttı. Avrupa'da sözlü tarih çalışmalarının öncülüğünü İngiltere yaptı (Danacıoğlu, 2010, s. 137). İngiltere'de işçi sınıfı tarihi araştırmalarının bu açıdan önemli bir rolü oldu, endüstri devriminin yarattığı toplumsal değişimi açıklayıp, anlayabilmek için sıradan insanların yaşayıp hissettiklerinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede sözlü tarih çalışmalarının Anglo-Sakson geleneğin içinde yükseldiğini söylemek mümkündür. Buna rağmen Fransa'da başlayan Annales ekolü, doğrudan sözlü tarihe odaklanmamakla birlikte, tarih biliminin felsefi yaklaşımında yarattığı değişim ile sözlü tarihin gelişimine etki etti. Annales ekolü, disiplinlerarası

¹ ABD'de yaygınlaşmanın hızını etkileyen en önemli nedenlerden biri ABD'de 20.yy. sonu ve 19.yy. başında kurulan yerel tarih örgütlerinin varlığıdır. Bunlardan 1907 yılında kurulan Mississippi Vadisi Tarih Derneği, 1964 yılında Amerikan Tarihçiler Örgütü (OAH) adını almış ve yerel derneklerin çalışmalarını organize etmeye başlamıştır.

² <https://www.oralhistory.org/> (11.04.2022)

çalışmalara yaptığı vurgu, özellikle Bloch'un yönteminde bulunan söylem analizi ile sözlü tarihte mutlaka yer alması gereken dilbilimsel analizlerin gelişimine önemli katkı sağladı (Bkz. Tarih ve Tarihçi Annales Ekolü İzinde, 2007).

Sözlü tarihin gelişim süreci içinde gözlenmektedir ki, sözlü tarihe duyulan ihtiyaç siyasi iktidarlar ile toplum aynı görüşte olmadığına ya da toplumsal çatışmanın yüksek olduğu dönemlerde artmaktadır. 1960'lı yıllarda sözlü tarihin kurumsallaşmasında ve gelişiminde artan hız, bunun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. 1960'lı yılların barış akımları, insan hakları hareketleri resmî belgelerin yanı sıra sözlü tanıkların dengeli ihtiyacını ortaya çıkardı (Çaykent, 2015, ss. 129-130; Danacıoğlu, 2010, s. 138). Sözlü tarihin öncü projeleri 1965 sonrasında ABD merkezli olarak başladı ve bu proje çalışmaları sözlü tarih yönteminin gelişmesinde de önemli bir rol oynadı (Dere & Akıncı, 2021). ABD'de özellikle eğitim amaçlı olarak yöntemin uygulanması proje sayılarını artırmış ve geniş çaplı olarak bir bilinçlenmeye katkı sağlamıştı. ABD'de OHA'nın öğretmenleri destekleyici eğitimleri olduğu web sayfasından anlaşılabilir bu bağlamda çevrimiçi olarak öğretmenlere çeşitli eğitim materyalleri sunulmaktadır (<https://www.oralhistory.org/>).

1960'lı ve 1970'li yıllarda gündelik yaşamın tarihin ilgi alanına daha fazla girmesi ile sözlü tarih çalışmalarının etki alanı genişledi. 1960'ların sonunda ABD için sözlü tarihin ikinci kuşağı başlamıştı. 1960'lı yıllar boyunca çok sayıda temel arşiv oluşmuştu ve sözlü tarih elit bir yaklaşımdan "*okuma yazması olmayan tarihsel imtiyazlardan yoksun*" insanlara kaydırıldı (Dunaway & Baum, 1996, s. 349). 1970'li yıllarda ilginin büyük bir oranda Vietnam Savaşı gazilerine odaklanması ve Vietnam'ın ABD toplumunun o dönemdeki en önemli etkenlerden biri olması sözlü tarih çalışmalarında gazilere yönelik bir gelenek başlattı. 1970'li yıllarda çalışmalara yeni teknolojik gelişmeler büyük destek sağladı. Çünkü sözlü tarihin yapılması kadar arşivlenmesi ve saklanması da gerekiyordu. 1970'li yıllarda yaygınlaşan radyo programları sözlü tarihin yaygınlaşması açısından önemli bir etki yaptı. Radyo yayıncısı Studs Terkel, Chicago'dan yaptığı yayınlar ile öncü rol oynadı ve bu radyo yayınlarındaki görüşmelere dayanan kitaplar ABD'de en çok satanlar arasına girdi (Dere, 2019b, s. 512). İlgi, 1980'li yıllar boyunca devam etti ve sözlü tarih yöntemi belirgin bir içerik kazanmaya başladı. 90'lara geldiğinde Ronald J. Grele, Paul Thompson, Alessandro Portelli gibi profesyonel isimler sözlü tarih içeriğinin günümüz anlamına ulaşan bir anlam ve önem atfetmeye başladılar. Onlara göre sözlü tarih; görüşmeci ve anlatıcının karşılıklı müzakeresi ile işleyen bir süreç olması nedeniyle güncel eğilimlerin etkisine açık, dilsel ve kültürel açıdan ancak belirli bir ölçüde etkiden uzaklaşabilir bir yöntemdi. Bu nedenle de yöntemi etkileyen şimdinin durumu nedeniyle yöntemin kendisi tarihi temsil eden bir niteliğe sahipti (Dunaway ve Baum, 1996, ss. 308-312). 1990'lı yıllardaki bu değişim ile sözlü tarih görüşmeleri belirgin bir şekilde görüşme tekniğinden ayrılmaya ve

tarihte kanıtları destekleyici ve tarihi kurguyu derinleştirici bir yöntem olarak netleşmeye başladı. 1990'lı yıllarda ABD üniversitelerinde başlayan çalışmaların yaygınlaşma etkisi belirgin bir şekilde görülebilir hale gelecektir. Araştırmanın son bölümündeki çevrimiçi arşivler hakkında verilen bilgiler incelendiğinde, pek çoğunun 1990'lı yıllarda birer ofis olarak çalışmalarına başladığı, projelerle genişleyip önce birer araştırma merkezine ardından da araştırma merkezi ve arşiv niteliği taşıyan birimlere dönüştükleri görülmektedir.

2.2. Sözlü Tarihin Türkiye'deki Gelişimi

Sözlü tarihin Türkiye'deki gelişimi, Türk kültürünün sözlü geleneğine rağmen metodolojik bir gelişim gösterme ve kurumsallaşma sürecine geç başlamıştır. Osmanlı vakânüvislerinin yazdıkları tarihlerin bir kısmı kendi tanıklıklarına dayanmasına rağmen özellikle İmparatorluğun dağılması sürecinde, anılar bir yana bırakılırsa tarihçilerin, dönemi yaşayan insanların tanıklığına başvurmadıkları gözlenmektedir. Danacıoğlu, bu nedenle Osmanlı göçmen bürolarının görüşme raporlarını önemli bir kaynak olarak değerlendirmektedir (Danacıoğlu, 2010, s. 13). Metin'e göre ise Cumhuriyet döneminin sözlü tarihe ilişkin ilk çalışmaları Halkevleri'nde yapılan derleme çalışmalarıdır. Ancak bu çalışmaların etkisi sınırlı kalmış ve geliştirilememiştir (Metin, 2002).

Türkiye'de sözlü tarih çalışmaları bu çerçevede dört döneme ayrılarak incelenebilir: 1. Dönem; 1980 öncesi sözlü tarih çalışmaları, 2. Dönem 1980 sonrası Ermeni Sorununa yönelik olarak sözlü tarih çalışmalarındaki artış ve Türkiye'de sözlü tarihin tanınırlığının artması 3. Dönem; 1990 sonrası yerel tarih çalışmaları dahilinde kullanılan sözlü tarih çalışmaları 4. Dönem 2005 sonrası akademik çalışmalarda yaygınlaşma ve konu çeşitliliğinin artması.

1980 öncesi çalışmalar doğrudan sözlü tarihi kapsayan çalışmalar değildir. Yakın dönem çalışmalarına odaklanan, yazarların genellikle olayların içinde olduğu, siyasi olaylarla bağlantılı, belirli bir metodoloji ile tanıklıkların aktarılmadığı çalışmalarıdır. 1980'li yıllarda, 1970'li yıllarda Ermeni sorunun büyümesi ve yurt dışında Ermeni tezlerini savunan sözlü tarih arşiv çalışmalarının³ ilgi görmesi üzerine bunlara cevap olarak yapılan sözlü tarih çalışmalarında bir artış görülmüştür. Buna rağmen Ermeni sorununa ilişkin sözlü tarih çalışmalarının belli bir bütünlüğe ulaşması ancak 2000'li yılların başında gerçekleşmiştir. Gürsoy Solmaz tarafından, 125 kişi ile yapılan görüşmelere dayanılarak hazırlanan "Tanıkların Diliyle Ermeni

³ Bu çalışmaların en bilineni 1981 yılında ABD'de The National Endowment For Humanities adlı vakfının maddi desteği ile başlayan ve 1000 kişilik bir görüşme arşivini içeren Armenian Assembly Oral History Project'tir. Ayrıca 1968-1977 yılları arasında Columbia Üniversitesi Ermeni Sorununa ilişkin proje yürütmüş ve geniş çaplı bir arşiv oluşturmuştur. https://findingaids.library.columbia.edu/ead/nncrb/ldpd_5321412 (4.05.2022). Üniversite arşivlerinin hemen hepsinde Ermeni Sorununa ilişkin az ya da çok görüşme bulunmaktadır.

Vahşeti” (Solmaz, 2001) konuya ilişkin en iyi bilinen örnektir. Ermeni sorunu, sözlü tarihin dikkatli kullanılması gereken bir yöntem olduğunun en belirgin örneğidir. Hatıralar, olayların algılanışı, kişilerin ruhsal durumları ve hayata bakış açılarına göre değişmektedir. Bu nedenle sözlü tarih ile elde edilen bilgilerin tek taraflı bir şekilde kabul edilmesi, sözlü tarihten beklenen faydanın sağlanamamasına neden olacaktır.

Türkiye’de sözlü tarih çalışmalarında yöntemin netleştiği dönem 1990’lı yıllardır. Yerel tarih çalışmalarındaki artış, sözlü tarihin bir olay ya da durum hakkında tanıklıkla elde edilen bilgilerden daha farklı bir boyutunu ortaya koymuştur. Bilgi toplamanın ötesinde toplumsal algı ve jenerasyonlar arası kültür farklılıklarının tespitinde kullanılabilecek bir yöntem olduğu fark edilmiştir. Bu farklılaşmada başta Paul Thompson’un Geçmişin Sesi kitabı olmak üzere yapılan çevirilerin de önemli bir katkısı olmuştur. Tarih Vakfı bu dönemde metodolojik içerikli Stephen Caunce, Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi; Georg Iggers, Bilimsel Nesnellikten Postmodernizme Yirminci Yüzyılda Tarih Yazımı; David. E. Kyvig- Myron A. Marty Yanıbaşımızdaki Tarih ve John Tosh’un Tarihin Peşine kitaplarının çevrilmesini sağlamıştır. Dolayısıyla Türkiye’de sözlü tarihin bilinip yaygınlaşmasında Toplumsal Tarih Vakfının önemli bir rolü vardır. Vakfın hazırladığı sözlü tarih kılavuzu (<https://tarihvakfi.org.tr/proje/sozlu-tarih-calismalari/kilavuz-kitaplar-ve-kaynakca/sozlu-tarih-kilavuzu/>) genç araştırmacıları aydınlatan önemli bir yönerge niteliğindedir. Bu çabaların sonucunda Ulusal Tez Merkezi verileri ve İlker Dere’nin 2019 tarihinde yaptığı sözlü tarih bibliyografya çalışması göstermektedir ki; sözlü tarih kullanımının yaygınlaşmasında 2005-2008 yılları arasında bir kırılma yaşanmıştır. 2005 sonrasında çalışmalarda önemli bir artış görülmektedir. Dere’nin çalışması dahilinde Türkiye’de sözlü tarih yöntemi içeriğine sahip olarak yayınlan kitap ya da kitap içi bölüm sayısı 2019 itibarıyla 100’dür (Dere, 2019a, s. 79). Bunların 78’i 2005 sonrası yazılmış ya da çevrilmiştir. Aynı şekilde toplam 55 makalenin 43’ünün, 55 doktora tezinin 48’inin ve 160 yüksek lisans tezinin 142’sinin tarihi 2005 sonrasında tekabül etmektedir. Bu gelişim neticesinde Türkiye’de sözlü tarih çalışmaları ve yöntem tartışmaları devam etmektedir.

Tarih Vakfı’nın yanı sıra Türkiye’de sözlü tarih çalışmalarını destekleyen, yürüten ve gelişmesine katkı sağlayan bir diğer kurum da Bilim ve Sanat Vakfı (BİSAV)’dır. BİSAV, İstanbul Kalkınma Ajansı ve İstanbul Şehir Üniversitesi ortaklığı ile Sözlü Tarih Araştırmaları Projesine (<https://www.sozlutarih.org.tr/>) başlamıştır. Ayrıca bir Sözlü Tarih Araştırmaları Veritabanı oluşturmaya başlamıştır (<http://dspace.sozlutarih.org.tr/handle/20.500.11834/1>). Bu gelişim Türkiye’de sözlü tarihin kurumsallaşması ve yapılan çalışmaların bir arşivde toplanabilmesi açısından önemlidir. Türkiye’de sözlü tarih çalışmalarına önemli katkı yapan ve bu konuda hatırı sayılır bir arşive sahip olan diğer bir kurum da Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı (TÜSTAV)’dır. TÜSTAV’ın Ses Arşivi önemli görüşmeleri içermektedir (<https://www.tustav.org/e->

arsiv/gorsel-isitsel-arsiv-fonu/ses-arsivi-dokumu/). TÜSTAV, ayrıca 2019 yılında sözlü tarih görüşmelerine dayanılarak Can Şafak'ın hazırladığı 2 ciltlik Maden-iş Tarihine Tanıklıklar başlıklı kitabını yayınlamıştır. Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nın toplamda 63 saat 51 dakikalık 25 görüşme içeren Sözlü Tarih Koleksiyonu bulunmaktadır (<http://kadineserleri.org/wp-content/uploads/2020/04/1-S%C3%96ZL%C3%9C-TAR%C4%B0H-KOLEKS%C4%B0YONU-I-S%C3%B6ZL%C3%BC-Tarih-G%C3%B6r%C3%BC%C5%9Fmeleri.pdf>).

İslamcı Dergiler Projesi ile bir Sözlü Tarih Arşivi oluşturmuş olan bir diğer kurum da İlmî Etüdler Derneği (İLEM)'dir. 2017 yılında başlayan proje, 1950 sonrası İslamcı yayıncılık içerisindeki isimlerle yapılan görüşmelerle, İslamcı yayıncılığın bilinmeyen hikayesini ortaya çıkarma amacını web sayfasında açıklamaktadır. 2022 yılı itibarıyla arşivinde 37 görüşme bulunmakta, görüşme videolarına çevrimiçi ulaşılabilir (<https://sozlutarih.idp.org.tr/mulakatlar>).

Türkiye'de sözlü tarihin gelişiminde üniversitelerin etkisinin sınırlı kaldığı görülmektedir. Sabancı (<http://myweb.sabanciuniv.edu/sozlutarih/en/>) ve Koç Üniversitesi, Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKEM) (<https://vekam.ku.edu.tr/?s=s%C3%B6z%C3%BC+tarih>) ve Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi (ANAMED) (<https://anamed.ku.edu.tr/events/sozlu-tarihi-korumak-arzu-ozturkmen-ve-selcuk-esenbel/>) ile konuya en fazla ilgi gösteren üniversiteler olarak öne çıkmaktadır. Boğaziçi Üniversitesi'nde 2004 yılında başlayan Sözlü Tarih Bilgi ve Belge Merkezi Projesi'nin tamamlandığı bilgisi verilmesine rağmen, çevrimiçi bir adrese ya da proje hakkında başka bir bilgiye ulaşılammıştır (<https://arastirma.boun.edu.tr/tr/sozlu-tarih-bilgi-ve-belge-merkezi>).

Sözlü tarih yöntemi, II. Dünya Savaşı sonrasında sürekli gelişmiş ve metodolojik bir çerçeveye ulaşmıştır. Disiplinlerarası niteliği ve toplumsal konuları detaylandırmadaki potansiyeli sözlü tarihi tarih yazımının yeni yaklaşımlarının odaklarından biri yapmıştır. Türkiye'de sözlü tarih çalışmalarının kuruluş evresinden yaygınlaşma evresine geçtiği söylenebilir. Bu nedenle Dünya'daki çalışmaların ve arşiv yapılarının bilinmesi bu yaygınlaşmayı hızlandıracaktır.

3. Sözlü Tarihte Yöntem ve Tarihiçi

Bloch'a göre bir tarihçi insan ile ilişkili tüm verileri disiplinlerarası bir yaklaşım ile kullanabilir ve insanın dokunduğu her şey bilgi içerir, tarihin kaynakları sınırsızdır ve değerlendirme sorumluluğu tarihçiye aittir (Bloch, 2013, s. 107). Sözlü tarih yöntemi, belgeler olmadan çalışılmayacağı düşüncesinin değişmesi ile insan ve topluma ait verileri tarihin içine daha fazla dahil edebilecek bir yöntem olarak değerlendirilmiştir. Sözlü tarih yöntemindeki insan faktörü hem kaynak hem de araştırmacı açısından belirgindir ve sözlü tarih insanlar tarafından oluşturulan bir türdür

(Thompson, 1999, s. 18). İnsan faktörünün baskınlığı sözlü tarih yönteminin önemini artırmakta, yöntemi doğru sonuçlar elde etmenin başlıca sigortası haline getirmektedir. İnsan hafızasının yanılabilirliği, kişiler arası görüş ve anlam farklılıkları ancak tutarlı bir bütün halinde uygulanan yöntem ile anlamlı sonuçlar verecektir. Sözlü tarih verileri mutlak veriler değildir, öznel, tarihin bireyselleşerek detaylanan yönünü ortaya çıkartır. İnsan faktöründeki artış ile belgeleri tamamlamak, çok boyutlu ve alternatifli bir yapı inşa etmek mümkündür (Counce, 2001, ss. 8-12). Bu durumda tarih araştırmaları için önemli bir soru ortaya çıkar, sözlü tarih görüşmeleri hangi kaynak türü kapsamında değerlendirilmelidir? Toplumun yazılı belge bırakma konusunda zayıf olduğu konularda bunların izini sürmek için sunduğu imkân ve toplumsal hafızada yer eden olayların tarih yazımına aktarılmasında sıradan insanların yaşanmışlıklarını kullanabilme; sözlü tarih görüşmelerinin araştırmacılar tarafından birincil el bir kaynak olarak değerlendirilmesine neden olmuştur (Counce, 2001, s. 8; Kyvig-Marty, 2000, s. 72). Ancak tarihin diğer birinci el kaynaklarından farklı olarak, sözlü tarihte birincil el kaynakları oluşturmada araştırmacının doğrudan rolü vardır (Özbaş-Öztaş, 2021, s. 154). Araştırmacının buradaki rolü yine ancak yöntem ile denetlenebilir.

Sözlü tarih araştırmaları üç temel aşamanın planlanması ile başlar: 1. Araştırmanın tasarımı 2. Görüşme 3. Arşivleme (Balay ve Ocak, 2006, s. 263). Her bir aşama kendi içinde farklı aşamalardan oluşmaktadır.

Araştırma tasarımı, her araştırmada var olan planlamanın belirlenmesini, araştırmanın amaç, yöntem ve sınırlılıklarının tespitini sağlayan bir süreçtir. Sözlü tarih, bir araştırmada doğrudan merkeze oturabilir ya da destek sağlayıcı ve konuyu detaylandırıcı bir özellikte kullanılabilir. Geçmişte destek sağlayıcı özelliği daha fazla kullanılmışken, 2000'li yıllarda merkeze oturduğu çalışmalar artmıştır.

Tasarımın ilk aşamasında konu ve amaçlar belirlenmelidir. Sözlü tarih çalışmasında bireysel mi ya da ekip çalışması mı olarak ne şekilde veri toplanacağı açıklanmalıdır. Geniş kapsamlı ve sayıca fazla görüşme yapılacak çalışmalar ekip çalışması olarak planlandığında daha başarılı sonuçlar alınacaktır. Araştırmacılar, ekip çalışmasında dahi ekip üyelerinin kişilerle baş başa görüşmesinin daha başarılı sonuçlar verdiğini vurgulamaktadırlar (Danacıoğlu, 2010, s. 143). Tasarım, konunun arka plan çalışmasının yapılması ile devam etmelidir. Konunun genel çerçevesinin belirlenmesi başlangıç için gereklidir. Hangi kaynaklara ulaşmanın gerekli olduğu ve hangi noktaların sözlü tarih çalışmalarında irdelenip açığa çıkarılabileceği bu süre içinde netleşmeye başlar. Dolayısıyla veri toplama süreci normal bir araştırma sürecinde olduğu gibi devam ederken ayrıca görüşmeler planlanmalı ve görüşmelere göre yeni kaynak tespit, tarama ve inceleme sürecine hazır olunmalıdır.

Tasarımın, sözlü tarih açısından en önemli noktalarından biri görüşülecek kişilerin tespit edilmesi ve konuyla bağlantılarının

açıklanmasıdır. Görüşülecek kişilerle ilgili detaylı bilgi toplanmalıdır. Bu durumda kişilerin yaşam öyküsü tanıklığı mı, yoksa önemli bir durumu açıklamaya yardımcı bir tanıklık mı, yapacakları önemlidir. Yaşamöyküsü aktarımı daha öznedir ve araştırmacı açısından doğrulaması daha kolaydır ancak analizi daha zordur. Önemli bir duruma ilişkin tanıklıklarda ise doğrulama daha zor olacak ve mutlaka başka kaynaklarla değerlendirilmesi gerekecektir. Bu fark en net şekilde sıradan bir insan ile bir siyasetçi, liderle yapılan görüşmelerde ortaya çıkar. Araştırmacı her zaman sözlü tarih verilerinin mutlak olmadığını, belirgin bir öznel bakış açısı içerdiğini unutmamalıdır.

Görüşmelerin nasıl yapılacağına karar verilmesi ile tasarım, görüşme aşamasının öz hazırlık evresine geçer. Sözlü tarih görüşmeleri üç aşamadan oluşan bir süreci takip eder: Ön hazırlık, görüşme sırasında uygulanacak kurallar ve görüşme sonrasındaki prosedür. Bu noktada sözlü tarih görüşmelerinin nitel araştırma yöntemi olan görüşme ile önemli benzerlikleri olmakla birlikte farklılıkları belirleyici bir etki yapacaktır. Özellikle görüşme sırasında tarihçinin yarı-yapılandırılmış görüşme türünden elde edeceği veri daha fazladır (Counce, 2001, s. 11). Bu şekilde hem tespit etmek istediği noktalar konusunda kaynak kişiyi kurallarla sınırlamış hem de kaynak kişinin farklı bilgilerinin ortaya çıkışına izin verecek ölçüde esnek davranmış olacaktır. Bir görüşmede araştırmacı sadece görüşme içeriğini aktararak değerlendirmede bulunabilir ancak sözlü tarih yapan tarihçi elde ettiği verileri mutlaka doğrulamak, birincil ve ikincil kanıt verileri ile test ederek değerlendirmek durumundadır. Bu nedenle sözlü tarih kanaat görüşmelerinden çok belgesel görüşme niteliği taşımaktadır (Tokmak, 2016, s. 91).

Görüşme ön hazırlığının en önemli evresi soruları hazırlama ve görüşülecek kişinin özelliğine göre soruları değiştirip yapılandırarak her türlü olasılığa hazırlanmaktır. Kesin yanıt talep eden soru tipi oldukça önemlidir.

Görüşme öncesinde mutlaka görüşülecek kişiler ile temas etmek iyi ve samimi bir iletişim kurmak görüşme günü ve ortamına birlikte karar vermek görüşme sürecini kolaylaştıracaktır. Sessiz ve rahat bir ortamın seçilmesi önemlidir. Görüşme randevusunun ayrıca donuk ve resmi ifadelerden kaçınılarak yazılı bildirilmesi ve görüşmeye ilişkin ileride doğabilecek sorunları en aza indirmek adına görüşülen kişiden bir izin formu alınması tavsiye edilmektedir. Görüşme öncesinin son önemli hazırlığı görüşmenin kullanılması için gerekli ekipmanı seçmektir.

Görüşmeye samimi bir selamlaşma ile başlanmalıdır. Ardından yapılacak ilk iş ekipmanları yerleştirerek kontrollerinin sağlanmasıdır. Ekipmanların görüşme boyunca kayıt durumlarının kontrol edilmesi gereklidir. Daha önceden hazırlanan sorular kısa net ve samimi bir içerikle sorulmalı, çelişkili durumlarda çapraz sorgu kullanılmalıdır (Çaykent, 2015, s. 130). Söz kesmemek ve göz teması kurmak, kaynak kişinin daha rahat

hissetmesini sağlayacaktır. Görüşme boyunca kaynak kişinin ne söylediğinin yanı sıra sözlü iletişimden farklı bilgi kaynaklarına da dikkat edilmelidir (Danacıoğlu, 2010, s. 139; Caunce, 2001, s. 27; Balay-Ocak, 2006, s. 267). Beden dili, konuşma tonlaması, duraksamalar, anlatımda heves ya da çekinme gibi iletişim kanalları da önemli bilgiler verecektir. Thompson'a göre yalan da bir iletişim şeklidir ve kişinin herhangi bir konuda yalan söylediğinin tespiti oldukça kıymetlidir (Thompson, 1999, s. 128).

Görüşmenin süresi iyi ayarlanmalıdır. Aşırı uzun görüşmelerde özellikle araştırmacılarda belirgin bir yorgunluk ve dikkat dağınıklığı görülebilir. Bu durum, korunması gereken, görüşmenin dinamik yapısını olumsuz etkileyecektir. Görüşme biterken emin olunmayan konulara geri dönme ve özetleyerek toparlama gözden kaçırılan noktaları azaltacaktır.

Görüşme sonrasında orijinal içeriğe bağlı kalınarak deşifre yapılmalıdır. Görüşme kayıtlarının saklanması önemlidir. Görüşme kayıtlarının yazıya aktarılması, arşivlerde büyük kolaylık sağlamaktadır. Gerekli hallerde yeni bir görüşme planlanabilir. Çoğunlukla görüşme deşifrelerinin kaynak kişi ile paylaşılması önerilmektedir. Bu şekilde hem çeşitli olumsuz durumların önüne geçilebileceği, hem de deşifrenin başka bilgileri hatırlatması ya da eksik kalan hususların tespit edilmesini sağlaması beklenmektedir. Bu şekilde eğer yeni görüşmeye ihtiyaç duyulduysa yeni görüşme planlaması kolaylaşır. Ancak bazen deşifrelerin kaynak kişilerle paylaşılması olumsuz sonuç verebilir, özellikle siyasetçilerle yapılan görüşmelerde bu olası bir durumdur. Metine sansür talepleri gelebilmektedir. Çünkü görüşmenin doğal akışı içinde kaynak kişi çoğunlukla aşırı kontrollü davranamaz ve samimi ortam dahilinde saklamaya çalıştığı pek çok noktayı ifşa edebilir. Bu tür bilgiler en değerli bilgilerdir ve mutlaka değerlendirilmeli, doğrulanmalıdır.

Arşivleme, mutlaka gereklidir. Görüşme kaydının farklı kopyaları çıkarılarak depolanır (Balay ve Ocak, 2006, s. 268). Saklama koşullarının uygunluğunu sağlamak kayıtların korunması açısından önemlidir. Arşivlerde kayıtlar için ayrıca özetleme tablosu, çözümleme metni ve kayıt indeksi oluşturulmaktadır. Özetleme tabloları görüşme içeriklerini anlama konusunda çok kullanışlıdır. Yapılan taramada çevrimiçi arşivlerde genellikle kaynak kişi görüşmelerinin alfabetik olarak indekslendiği gözlenmiştir. Bu nedenle özetleme tabloları büyük kolaylık sağlamaktadır. Görüşmelerin ne tür bilgiler içerdiğine dair tespit kolaylaşmaktadır. Bu tablolar özellikle yazılı deşifrenin yapılmadığı ve arşivde yalnızca ses ya da görüntü kaydının bulunduğu durumlar için de faydalıdır. Hangi ses kayıtlarının öncelikle dinlenmesi gerektiği tespit edilmiş olur.

Sözlü tarih yöntemi hafızadan bilgi toplayan bir yöntemdir. Hafızanın yanılabilirliği ve insan faktörü sözlü tarih çalışmalarında geçerlilik ve güvenilirlik tartışmaları başlatmıştır. Sözlü tarihte güvenilirlik, bir kişinin bir olay hakkında farklı zamanlarda benzer şeyler söyleyebilmesi; geçerlilik ise

sözlü verilerin diğer (yazılı ya da görsel) kaynaklarla onaylanabilirlik (doğrulanabilirlik) derecesi olarak tanımlanmaktadır (Dere ve Dinç, 2020, s. 280).

Sözlü tarih çalışmaları çoğunlukla uzun süreli hafıza ve uzun süreli hafızanın genellikle anlamsal hafıza türü ile ilgilidir. Anlamsal hafıza genel bilgileri ve bulguları anlamaya yarar, onlara bir anlam yükler. Uzun süreli hafızaya ilişkin pek çok risk vardır (Dere ve Dinç, 2020, s. 276-277). Ancak en risklisi anlamsal hafızaya doğrudan bağlı, yanlış atıftır. Yanlış kaynağa dayalı olarak hatırlama ya da hatırlamama ve en risklisi yaşanmamış bir olayı yaşanmış gibi hatırlama şeklinde ortaya çıkabilir. Geçerlilik ve güvenilirliğin en önemli kaynağı, araştırmacının görüşme sırasındaki tavrı ve bilgileri doğrulama titizliğidir. Sözlü tarihte anlatılanlar cinsiyet, kültür, inanç sistemleri, kişisel farklılık gibi unsurlardan da etkilenir. Araştırmacı bunun farkında olarak analiz yapmalıdır. Elde edilen verileri eleştirel bir gözle incelemelidir. Araştırmacı, sözlü tarihte şüphe duyulan noktaları sorularla açma avantajına sahiptir. Kaynak kişi dürüst ve samimi bir şekilde geçmiş ile yüzleştirilebilirse, tabi kaynak kişinin bu konudaki isteği belirleyici olacaktır, gerçeğe ulaşma konusunda bir avantaj yakalanır.

Araştırmacının geçerlilik ve güvenilirliği sağlamak adına yapabilecekleri şu şekilde özetlenebilir: Araştırmacı konu hakkında iyi bir ön hazırlık yapmalı ve çelişkileri fark edebilecek bilgi birikimine sahip olmalıdır. Mümkün olan en fazla sayıda kaynak kişiye ulaşmak bilgilerin doğrulanması ve çelişkilerin tespiti açısından etkili olacaktır. Farklı kişiler benzer olaylar anlatıyor ve benzer bilgiler veriyorsa o bilgilere daha fazla güvenilebilir. Kaynak kişi ile önceden temas ederek iyi ilişkiler kurma ve çalışmanın amaç ve yönteminin önceden açıklanması görüşme sürecini olumlu etkileyecektir. Görüşme sonrasında görüşme tümüyle analiz edilmelidir. Kaynak kişinin tutumu, beden dili, söyledikleri ve söylemedikleri farklı disiplinlerden faydalanarak incelenmelidir. Kaynak kişinin verdiği bilgiler farklı kaynaklarla doğrulanmalıdır. Doğrulanamadığı durumlarda şüphe ile yaklaşılmalıdır. Akran değerlendirmesi şeklinde; görüşmeler hakkında yapılan analiz, değerlendirme ve doğrulama sonuçları, farklı meslektaşlar tarafından değerlendirilmesi ile de bir doğrulama sağlanmış olacaktır. Farklı araştırmacılar benzer sonuçlar çıkarabiliyorsa o sonuçlara daha fazla güvenilebilir.

Sözlü tarihte araştırmacı tecrübe ile daha iyi sonuçlar elde edecektir. Yöntem ve uyarılar dikkate alındığında geçerlilik ve güvenilirlik kolaylıkla sağlanacak, elde edilen bilgilerin arşivlenmesi ile önemli bir birikim kayıt altına alınarak, araştırmacıların kullanımına sunulacaktır.

4. Çevrimiçi Sözlü Tarih Arşivlerinden Örnekler

Yapılan araştırmada özellikle kapsamlı sözlü tarih arşivlerinin oluşumunda kurumsal destek sağlayan derneklerin büyük katkısı olduğu görülmüştür. 1996 yılında kurulan Uluslararası Sözlü Tarih Derneği'nin (IOHA)(

<https://www.ioha.org/>) özellikle ABD'deki arşivlere büyük katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Derneğin bir arşiv misyonu olmamakla birlikte sözlü tarih çalışma ve araştırmalarını uluslararası düzeyde entegre etmeye çalışmaktadır. IOHA'nın ABD'ye sağladığı desteğin en önemli aracısı 1966 yılında ABD'de kurulan Sözlü Tarih Derneği'dir (OHA) (<https://www.oralhistory.org/>). Dernek, yıllık toplantılar aracılığıyla Sözlü tarih çalışmalarının tartışıldığı ve bulgularının değerlendirildiği bir platforma da dönüşmüştür. Son zamanlarda üzerinde en fazla tartışılan konunun “Dijital Çağda Sözlü Tarih” olduğu görülmektedir.

Kurumsal desteğin arşivlerin oluşumunda ve sözlü tarihin gelişiminde önemli bir etkiye sahip olduğu açıktır. Sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra en önemli kurumsal destek üniversitelerden gelmektedir. ABD'de sözlü tarihin yakaladığı ivmede üniversitelerin rolü büyüktür. Türkiye'de üniversitelerin sözlü tarihe ilgi göstermediği görülmektedir. Sabancı, Koç ve Boğaziçi üniversiteleri dışında sözlü tarih arşiv ve çalışmalarına kurumsal destek görülmemekte, çalışmalar bireysel çabalar dahilinde devam etmektedir. Türkiye'de sözlü tarih arşivleri konusunda yaşanan en önemli gelişme Bilim Sanat Vakfı, İstanbul Kalkınma Ajansı ve İstanbul Şehir Üniversitesi işbirliği ile kurulan Sözlü Tarih Araştırmaları Projesidir. sozlutarih.org.tr adresinde bu işbirliği sayesinde önemli bir veritabanı oluşmaya başlamıştır.

Bu bölümde arşivler ülkelere göre ayrılmış ve ülkeler dahilinde alt başlıklarda arşivler, bilinirliklerine ve kullanım durumlarına göre bir sıralamayla listelenmişlerdir. Türkiye'deki arşivler hakkında 2.2. bölümünde bilgi verildiğinden bu bölümde ayrı bir Türkiye başlığı açılmamıştır. Metnin uzunluğunu sınırlı tutmak adına arşivler hakkında bilgilendirici kısa bilgiler verilmiştir. Arşiv bağlantıları detaylı verilmeye çalışılmış böylece araştırmacıların verilen bağlantılardan arşivleri inceleyerek haklarında daha fazla bilgiye ulaşmalarını ve arşiv koleksiyonlarını incelemelerini mümkün kılmak hedeflenmiştir.

4.1. Amerika Birleşik Devletleri'nde Sözlü Tarih Arşivleri

Sözlü tarih arşivlerinin en fazla bulunduğu ülke olarak Amerika Birleşik Devletleri'nin sahip olduğu arşivler, oluşturan kurumlara göre üçe ayrılarak incelenmiştir. ABD'de devlet kurumlarının belirgin bir sözlü arşiv geleneği oluşturmuş olduğu görülmektedir. Bu arşivler aynı zamanda kurumların tarihine katkı olarak düşünülmüş; kurumlarda görev almış, çalışmış kişilerle röportajlar sistematik olarak yapılmış ve arşivlenmiştir. İkinci olarak sözlü tarih yönteminin asıl gelişme kaynağı üniversite arşivleridir. Bu arşivlerin bir kısmı aynı zamanda enstitü ve araştırma merkezi olarak çalışmaktadır. Bu taramada doğrudan sözlü tarih arşivi olarak oluşturulmuş olan arşivler dikkate alınmıştır. Farklı konularda uzmanlaşmış arşivlerde de bu tür koleksiyonlar bulunmaktadır. Özellikle yaygın bir tür olarak konularında uzman kişilerle yapılan röportajlarda yaşam tanıklığının ötesinde birer değerlendirme aracı

olarak yaygınlaşmış görülmektedir. Son olarak sivil toplum kuruluşları tarafından oluşturulmuş sözlü tarih arşivleri incelenmiştir.

4.1.1. Devlet Kurumları'nın Sözlü Tarih Arşivleri

Kongre Kütüphanesi (Library of Congress) Sözlü Tarih Koleksiyonları⁴:

ABD kongre kütüphanesi geniş bir dijital koleksiyona sahiptir. Bunların bir kısmının sözlü tarih arşivi barındıran koleksiyonlar olduğu taramalar sonucu tespit edilmiştir. <https://www.loc.gov/collections/?q=oral+history+collections> adresinden toplam 33 koleksiyonda binlerce veriye ulaşan sözlü tarih görüşme ve çalışmalarına ulaşılabilmektedir. Kongre kütüphanesinin aynı zamanda dijital olarak ulaşılamayan, yerinde incelenebilecek koleksiyonları da mevcuttur. Bu koleksiyonlardan birkaç örnek vermek; ABD'de sözlü tarih çalışmalarının ne kadar etkin ve yaygın kullanıldığının da bir göstergesi olacaktır. Koleksiyonlardan örnekler; Batı Proje Koleksiyonunda İtalyan Amerikalılar 1988-1993, Sivil Haklar Tarihi Projesi (1961-2010), Gaziler Tarihi Projesi, Chicago Etnik Sanatlar Proje Koleksiyonu, 11 Eylül 2001 Belgesel Projesi

Yasama Arşivleri Merkezi, Senato Sözlü Tarih Programı⁵:

Ulusal Arşiv bünyesindeki Yasama Arşivleri Merkezi, 1976 yılından itibaren Senato Tarih Ofisi tarafından yapılan sözlü tarih görüşmelerini içerdiği gibi 1998 yılında başlatılan Sözlü tarih programına ilişkin görüşmeleri de içermektedir. Görüşmelerin indeksine çevrimiçi ulaşmak mümkün olmakla birlikte transkriptlere ya da görüşmelere çevrimiçi ulaşmak şu an için mümkün değildir.

Lyndon Baines Johnson Başkanlık Kütüphanesi Sözlü Tarih Arşivi⁶:

ABD'nin 36. Başkanı Lyndon Baines Johnson'un (LBJ) isminin verildiği Başkanlık Kütüphanesi, özellikle ABD politik hayatına ilişkin önemli belgeler içermektedir. Kennedy'nin Başkan Yardımcılığı görevini yürüten LBJ, Başkan Kennedy'nin suikastı sonrasında başkan seçilmiş ve 1963-1969 arasında başkanlık yapmıştır. İkinci seçiminde ABD tarihinde bir başkanlık seçiminde alınan en yüksek oyu almıştır. Başkanlık dönemi Kıbrıs olayları ve Johnson Mektubu ardından Vietnam savaşının başlaması ile kritik bir dönemdir. İç siyasette geniş bir sosyal reform yaparak ırkçılık ve yoksulluk ile mücadele etmesi nedeniyle ABD tarihinin en saygı gören başkanlarından biridir. Arşiv başkanlık dönemini içeren zengin bir sözlü tarih arşivine sahiptir. Görüşmelerin deşifrelerine online ulaşmak mümkündür.

⁴ <https://www.loc.gov/collections/> (14.05.2022)

⁵ <https://www.archives.gov/legislative/research/special-collections/oral-history/senate-program/about-the-program.html> (14.05.2022)

⁶ <http://www.lbjlibrary.net/collections/oral-histories/> (14.05.2022)

John F. Kennedy Başkanlık Kütüphanesi ve Müzesi⁷:

Kennedy'nin Başkanlık dönemini kapsayan sözlü tarih çalışmalarını içermektedir. Görüşme listeleri ve kısa özet bilgiler <https://www.jfklibrary.org/asset-viewer/archives/JFKOH#idm1292980960>

linkinden görülebilmekle birlikte çevrimiçi olarak kayıtlara ulaşılamamaktadır.

Harry S. Truman Kütüphanesi ve Müzesi⁸:

Başkan Truman, dönemine yönelik olarak Ulusal Arşiv bünyesinde oluşturulan kütüphane ve müzenin Sözlü Tarih görüşmeleri koleksiyonuna <https://www.trumanlibrary.gov/library/oral-histories> linkinden erişilebilmektedir. Görüşme deşifrelerine çevrimiçi ulaşılabilir.

ABD Soykırım (Holocaust) Anma Müzesi⁹:

1993 yılında federal destek ile kurulan müze, soykırım konusunda Dünya'nın önde gelen arşivlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Müze II. Dünya Savaşı sırasında Yahudi toplama kamplarından kurtulanlarla yapılan sözlü tarih görüşmelerine çevrimiçi erişim imkânı sağlamaktadır. Sözlü tarih arşivi, **Jeff ve Toby Herr Sözlü Tarih Arşivi** adını taşımaktadır ve soykırım tanıklıklarının en büyük ve en çeşitli koleksiyonlarından biri olarak kabul edilmektedir. Müze, kendi görüşmeleri ile topladığı sözlü tarih görüşmelerinin yanı sıra kütüphaneler, arşivler ve yerel soykırım araştırma merkezleri ile kişi ve kurumlar tarafından üretilen görüşmeleri de aktif olarak toplamakta ve arşivlemektedir¹⁰.

Müzenin çeşitli görüşmelerden içerikler yayınladığı bir youtube kanalı bulunmaktadır: <https://www.youtube.com/user/ushmm>.

Smithsonian Enstitüsü Sözlü tarih Koleksiyonu¹¹:

Enstitü Sözlü Tarih Koleksiyonunun en ilginç yanı ABD'de önemli kurumların yöneticileri ya da kurumlarda görev yapan pek çok kişi ile görev dönemleri ve çalışmaları hakkında yapılan görüşmeleri içermesidir. 1957-1973 yılları arasında Ulusal Müze'de çalışan Richard Sumner Cowan¹² ile yapılan görüşme ile 1936-1944 yılları arasında Halk Sağlığı Merkezi'nde çalışan

⁷ <https://www.jfklibrary.org/archives/about-archival-collections/oral-histories> (14.05.2022)

⁸ <https://www.trumanlibrary.gov/> (15.05.2022)

⁹ <https://www.ushmm.org/> (15.05.2022)

¹⁰ https://www.ushmm.org/search/results.php?q=oral+history&q_src=&q_grp=&q_typ=&q_mty=&q_sty=&q_lng= (15.05.2022)

¹¹ <http://www.aaa.si.edu/collections/oralhistories/> (15.05.2022)

¹² https://siarchives.si.edu/collections/siris_arc_217669. (15.05.2022)

Curtis W. Sabrosky¹³ ile yapılan görüşme bu çeşitliğe örnek olarak verilebilir. Kurumların tarihlerine ilişkin tanıklıklar bu arşivde toplanmıştır.

Wisconsin Gaziler Müzesi¹⁴:

Müzenin sözlü tarih arşivi I. Dünya Savaşı'ndan itibaren Amerikan askerlerinin katıldığı farklı savaflara ilişkin sözlü tarih çalışmaları yapmış ve yaklaşık 2200 görüşmeyi içeren bir arşive ulaşmıştır. Görüşmelerin kayıtlarına çevrimiçi ulaşmak mümkün olmasa da önemli bir kısmının deşifrelerine <https://wisvetmuseum.com/oral-histories/transcripts/> adresinden ulaşılabilir ve pdf olarak indirilebilmektedir.

NASA Johnson Uzay Merkezi/ Sözlü Tarih Projesi¹⁵:

1961 yılında The Manned Spacecraft Center (İnsanlı Uzay Aracı Merkezi) adıyla NASA'ya bağlı olarak kurulan Merkez 1973'te Başkan Lyndon B. Johnson onuruna Johnson Space Center adını almıştır. Merkezin Tarih Ofisinin bir arşiv gibi çalıştığı anlaşılmaktadır. Merkez 1996 yılında Sözlü Tarih projesini başlatmış NASA uzay programında çalışan öncü isimlerle yapılan görüşmeleri burada arşivlemiştir. Güncel olarak proje NASA'nın Mars Yolculuğu programı dahilinde devam ederek yeni görüşmeler eklenmektedir.

https://historycollection.jsc.nasa.gov/JSCHistoryPortal/history/oral_histories/whats_new.htm linkinden proje kapsamındaki görüşmelerin tamamının pdf formatında deşifrelerine ulaşılabilir.

4.1.2. Üniversitelerin Sözlü Tarih Arşivleri:

Columbia Üniversitesi Sözlü Tarih Arşivi (OHAC)¹⁶:

Columbia Üniversitesi bünyesindeki bu arşiv Nevins'in 1948 yılında yaptığı ilk çalışmalara dayandığından en eski kurumsal arşiv olarak kabul edilmektedir. Arşivin geniş bir koleksiyonu bulunmaktadır. Arşivin sahip olduğu koleksiyon listesine alfabetik olarak <https://oralhistoryportal.library.columbia.edu/project.php> linkinden ulaşılabilir. Özetleme tabloları detaylı hazırlandığından ve konulara göre ayrılmış görüşmeler alfabetik olarak özetlendiğinden en kullanışlı arşivlerden biri olduğu gözlenmiştir. Ayrıca teknolojik altyapı açısından en güçlü arşivlerden olduğu kullanım kolaylığı ve kayıtların kalitesi ile anlaşılmaktadır. Arşivin tüm koleksiyonlarına çevrimiçi ulaşmanın mümkün olmadığı görülmüştür. Bazı koleksiyonlar için kütüphane ile temasa geçin, uyarısı alınmaktadır.

¹³ https://siarchives.si.edu/collections/siris_arc_217751 (15.05.2022)

¹⁴ <https://wisvetmuseum.com/> (15.05.2022)

¹⁵ [https://historycollection.jsc.nasa.gov/JSCHistoryPortal/history/\(15.05.2022\)](https://historycollection.jsc.nasa.gov/JSCHistoryPortal/history/(15.05.2022))

¹⁶ <https://library.columbia.edu/libraries/ccoh/FAQ.html> (11.04.2022)

Alaska Üniversitesi Elmar E. Rasmuson Kütüphanesi, Alaska ve Kutup Bölgesi Koleksiyonları ve Arşivleri: (APRCA)¹⁷:

Alaska Üniversitesi'ne bağlı APRCA'nın Sözlü Tarih Programı 1981 yılında kurulmuştur. Alaska tarihi, halkı ve kültürü üzerine çalışmalar yürütmektedir. Koleksiyonlar

<https://archives.library.uaf.edu/islandora/search/Alaska%20?type=dismax&c p=eerl:historical-audio> adresinden görülebilmekle birlikte, içerikler için arşiv ile iletişime geçmek gerekmektedir.

İkinci Dünya Savaşı'nda Rhode Adası Kadınlarının Sözlü Tarihi¹⁸:

Arşiv, Brown Üniversitesi Bilimsel Teknoloji Grubu desteği ile South Kingstown Lisesi öğrencileri "*Savaşta Ne Yaptın Büyükanne?*" Projesi kapsamında Rhode Island'dan II. Dünya Savaşına katılan kadınlar ile yapılan 26 sözlü tarih görüşmesini içermektedir.

Baylor Üniversitesi sözlü tarih enstitüsü¹⁹:

Farklı kurum iş birlikleri ile geniş bir sözlü tarih arşivi oluşturmuş olan enstitünün dijital koleksiyonları <https://digitalcollections-baylor.quartexcollections.com/special-libraries-collections/oral-history> linkinden taranabilmektedir. Enstitü ayrıca, sözlü tarihçilere eğitim vermekte ve destek sağlamaktadır.

Baylor Üniversitesi Texas Sözlü Tarih Derneği (TOHA)²⁰:

Amerikan topluluklarının kendi hikâye ve deneyimlerini güçlendirebilmek amacıyla kurulmuş olan dernek, başta siyahiler olmak üzere geçmişte tarihte daha az yer bulmuş topluluklarla ilgili sözlü tarih araştırmaları yapmaktadır. Derneğin çevrimiçi Sözlü tarih arşiv linki: <https://www.baylor.edu/toha/index.php?id=31604>

Brooklyn'in Sözlü Tarihi²¹:

Charlotte Kuzey Carolina Üniversitesinde 2004-2007 yılları arasında Dr. Karen Flint'in iki yüksek lisans grubu ile başlattığı sözlü tarih çalışmaları zamanla genişleyerek bir projeye dönüşmüştür. Projenin amacı Brooklyn'in 1950'lerden başlayarak 1970'lerin sonuna kadar sosyo-ekonomik durumunu, gündelik yaşamını ve kentsel yenilenmeden nasıl etkilendiğini araştırmak olarak belirlenmiş ve Brooklyn'in bir toplumsal hafıza arşivini oluşturmak hedeflenmiştir. Proje kapsamında yapılan görüşmelerin kayıtlarına <https://brooklyn-oral-history.charlotte.edu/section/interviews/> linkinden ulaşılabilir.

¹⁷ <https://library.uaf.edu/aprca/oral-history> (15.05.2022)

¹⁸ https://cds.library.brown.edu/projects/WWII_Women/tocCS.html (15.05.2022)

¹⁹ <https://www.baylor.edu/library/index.php?id=974438> (15.05.2022)

²⁰ <https://www.baylor.edu/toha/> (15.05.2022)

²¹ <https://brooklyn-oral-history.charlotte.edu/about/> (15.05.2022)

California Devlet Üniversitesi, The Lawrence de Graaf Sözlü ve Kamusal Tarih Merkezi²²:

1968 yılında California Üniversitesi'nde kurulan arşiv, 6000'den fazla sözlü tarih görüşmesini çeşitli koleksiyonlarda barındırmaktadır. Koleksiyonlarla ilgili bilgi veren dosyalara ulaşmak mümkündür, ancak çevrimiçi olarak kayıtlara ulaşılamamaktadır. Arşivden e-posta yoluyla kayıt talep edilebilmektedir.

Mississippi Sivil Haklar Dijital Arşivi²³:

Güney Mississippi Üniversitesi (University of Southern Mississippi) bünyesinde bulunan McCain Kütüphane ve Arşivi bünyesinde bulunan bir arşivdir. Çevrimiçi yapılan incelemede mevcut görüşme sayısı 125 olarak görülmektedir. Görüşme kayıtlarına çevrimiçi ulaşmak mümkün değildir.

Hawaii Üniversitesi Etnik Çalışmalar Bölümü/ Sözlü Tarih Merkezi (COH)²⁴:

Hawai Üniversitesine bağlı olarak kurulan merkez 1976 yılında Hawai tarihi ve kültürünü araştırma amacıyla kurulmuştur. Sözlü tarih görüşmelerinin deşifreleri pdf olarak online indirilebilmektedir.

Amerikan Güneyini Belgelemek²⁵:

Kuzey Caroline Üniversitesi tarafından desteklenen bir dijital yayıncılık girişimidir. Amacı Amerikan Güneyini belgelemek, tarihi ve kültürü hakkında çalışma yapmak olan veri tabanı pek çok birincil el kaynağa dijital erişim sağlamaktadır. Bu çerçevede "Amerikan Güneyinin Sözlü Tarihi" projesi kapsamında yürütülen Güney Sözlü Tarih Programı (SOHP) ile 4000'den fazla görüşme yapılmıştır. Güneyli siyasetçilerden, güneyli kadınlara, güney ekonomisinde değişime kadar pek çok konu başlığına odaklanıldığı anlaşılmaktadır. <https://docsouth.unc.edu/sohp/>

Duke Üniversitesi Dijital Koleksiyonları/ Perdenin Arkasında Jim Crow Kayıtlarında Afro-Amerikan Hayatı Belgelemek²⁶:

1990'lı yıllarda Duke Üniversitesi Lyndhurst Belgesel Çalışmalar Merkezi tarafından başlatılan sözlü tarih projesi 1890-1950 arası Amerika'nın güneyinde Afro-Amerikalı belleğinin korunması amacıyla başlatılmıştır. Günümüzde 14.000 materyale ulaşan bir içeriğe sahiptir. Koleksiyonun bazı bölümlerinde çevrimiçi ulaşım kısıtlı olsa da büyük bölümüne yukarıda verilen linkten ulaşılabilir durumdadır.

²² <http://coph.fullerton.edu/> (15.05.2022)

²³ <http://www.lib.usm.edu/~spcol/crda/> (15.05.2022)

²⁴ <https://ethnicstudies.manoa.hawaii.edu/center-fofbrar-oral-history/> (15.05.2022)

²⁵ <https://docsouth.unc.edu/browse/collections.html> ;

<https://library.unc.edu/wilson/shc/sohp/> (14.05.2022)

²⁶ <https://archives.lib.duke.edu/catalog/btv> (15.05.2022)

Florida Üniversitesi Liberal Sanat ve Bilim/Samuel Proctor Sözlü Tarih Programı (SPOHP)²⁷ :

Açıklamalardan bir sosyal adalet araştırma merkezi misyonuyla başladığını gördüğümüz program Afro-Amerikalıların Tarihi, Mississippi Özgürlüğü gibi konularda sözlü tarih projeleri yapmıştır. 2000'nin üzerinde yapılan görüşmelerden ancak sınırlı bir kısmına çevrimiçi erişim sağlanabilmektedir. Açık olan görüşmeleri <https://oral.history.ufl.edu/collections/in-memoriam/> linkinde görebilirsiniz.

Indiana Üniversitesi Belgesel Uygulama ve Araştırma Merkezi Sözlü Tarih Arşivi²⁸:

1968 yılında kurulan arşiv, veri tabanında bulunan farklı konuları içeren sözlü tarih çalışmalarının pdf formatında deşifrelerinin indirilmesine izin vermektedir.

Jackson Devlet Üniversitesi Margaret Walker Merkezi²⁹:

Jackson Devlet Üniversitesi bünyesinde 1968 yılında kurulan merkezin 2000 görüşmenin üzerinde sözlü tarih arşivi bulunmaktadır. Siyahilerin tarihi, yaşamı ve kültürüne odaklanan merkez, sözlü tarih arşivini de bu çerçevede oluşturmuş durumdadır. Merkezin bünyesinde barındırdığı sözlü tarih koleksiyonlarını <https://www.jsums.edu/margaretwalkercenter/collections/oral-histories/> linkinden inceleyebilirsiniz.

Kentucky Üniversitesi Louie B. Nunn Sözlü Tarih Merkezi³⁰:

1973 yılında kurulan merkez 14.000'nin üzerinde farklı konularda sözlü tarih görüşmesi içermektedir. Merkezin özelliği sadece ABD ve Amerika tarihine değil Dünya tarihine odaklanmış olmasıdır. Görüşmelere <https://kentuckyoralhistory.org/> adresinden çevrimiçi ulaşım mümkündür.

Maine Üniversitesi, Maine Halkyaşamı Merkezi³¹:

Maine Üniversitesine bağlı olarak 1992 yılında kurulan merkez, Kuzey Orman Bölgesi Kültürü ve Denizciliği hakkında çalışmalar yapmaktadır. Bu kapsamda yapılmış sözlü tarih projeleri hakkında bilgilere çevrimiçi ulaşım mümkün olmakla birlikte; kayıtlar için merkez ile iletişime geçmek gerekmektedir.

²⁷ <https://oral.history.ufl.edu/> (15.05.2022)

²⁸ <https://cdrp.mediaschool.indiana.edu/oral-history/> (15.05.2022)

²⁹ <https://www.jsums.edu/margaretwalkercenter/> (15.05.2022)

³⁰ https://libraries.uky.edu/libpage.php?lweb_id=11&lweb_id=13 (15.05.2022)

³¹ <https://umaine.edu/folklife/> (15.05.2022)

Sözlü Tarihi Anlamlandırma³²:

New York Şehir Üniversitesi ile George Mason Üniversitesi'nin işbirliği ile başlayan ve W.K. Kellogg vakfı tarafından desteklenen *Tarih Önemlidir, ABD Anket Kursu* projesi kapsamında sözlü tarihi anlamak ve anlatmak üzere eğitim-öğretim amaçlı oluşturulmuş bir veri tabanıdır. Amacı Amerikan tarihin öğrenilmesinde ve oluşturulmasında sözlü tarihi de belge olarak kullanabilmektir. Proje, *Sözlü Tarihi Anlamak* gibi tarih eğitim ve öğretimi destekleyici pek çok içeriğe sahiptir. Proje 2005 yılında "*tarihin öğretimi ve öğrenimine olağanüstü katkısı*" nedeniyle Amerikan Tarihçiler Birliği (AHA) tarafından James Harvey Robinson ödülüne layık görülmüştür. Proje sayesinde, görüşme sayısı sürekli artmaktadır.

Kasırğa Dijital Hafıza Bankası³³:

George Mason ve New Orleans Üniversiteleri ana işbirliği ile 2005 yıldan kurulmuş ve pek çok kurum desteği ile çalışmalarına devam eden bir arşivdir. Arşiv, Katrina ve Rita Kasırgalarına ilişkin sadece sözlü tarih görüşmeleri değil her türlü kanıt ve hatırayı toplayıp arşivlemektedir. Arşivin sözlü tarih görüşmelerine <https://hurricanearchive.org/items?type=4> linkinden ulaşılabilen ve kısıtlama olmadan deşifreleri indirilebilmektedir.

Michigan Devlet Üniversitesi G. Robert Vincent Ses Kütüphanesi³⁴:

Konuşma, röportaj, ders ve performans formatında kaynakları içeren kütüphane ABD'de bulunan en büyük sesli kütüphane statüsündedir. Galeriler sekmesindeki koleksiyonlara çevrimiçi ulaşma imkanı olmakla birlikte çevrimiçi ulaşılamayan koleksiyonlarda mevcuttur.

³² <http://historymatters.gmu.edu/mse/oral> (15.05.2022)

³³ <https://hurricanearchive.org/> (20.05.2022)

³⁴ <https://lib.msu.edu/vv/> (15.05.2022)

Michigan Devlet Üniversitesi Tarih Bölümü H-Net: Beşeri ve Sosyal Bilimler³⁵:

Kendine tarz bir içerik oluşturmuş olan platform sözlü tarih için H-OralHist kavramını kullanmaktadır. Sadece akademisyenlere ve profesyonel araştırmacılara yönelik bir platform olarak oluşturulduğundan içerdiği görüşme, bilgi ve belgelere çevrimiçi ulaşılamamaktadır. Ancak çeşitli eğitimler ve yayınlar yoluyla sözlü tarih çalışmalarını desteklemekte ve fiziki arşivinden kaynaklarına erişim imkânı sağlamaktadır.

Oklahoma Devlet Üniversitesi Edmon Low Kütüphanesi Oklahoma Sözlü Tarih Araştırma Programı (OOHRP)³⁶:

2007 yılında başlayan program, spesifik olarak Oklahama tarihine ve üniversitenin tarihine odaklanan sözlü tarih görüşmeleri yapmakta ve arşivlemektedir. Sözlü tarih koleksiyon kataloğuna <https://dc.library.okstate.edu/digital/> linkinden ulaşmak mümkündür.

Çevrimiçi Sözlü Tarih!, Bölgesel Sözlü Tarih Ofisi (ROHO) ve Sözlü Tarih Merkezi³⁷:

California Üniversitesi bünyesinde “*Amerikan Tarihinin Babası*” olarak kabul edilen George Bancroft adına kurulan kütüphanede iki ayrı sözlü tarih arşivi bulunmaktadır. Bölgesel Sözlü Tarih Ofisi (ROHO) kapsamında “Üniversite Tarihi Dizisi”, “Süfrojeter (suffragists) Sözlü Tarih Projesi” “Engelli Hakları ve Bağımsız Yaşam Hareketi”, “Earl Warren Sözlü Tarih Projesi” ve 1981-84 arası San Francisco’da görülen AIDS salgını sırasında yapılan tıbbi müdahalelere ilişkin röportajları içeren “Sağlık Bakımı, Bilim ve Teknoloji” başlıklı 5 sözlü tarih projesinin görüşme kayıtlarını içmektedir. Sitede California Üniversitesinin siyahi mezunları ile yapılması planlanan yeni bir sözlü tarih projesinin duyurusu bulunmaktadır. Sözlü Tarih Merkezinin ise daha geniş bir kapsamda çeşitli sözlü tarih projelerini içerdiği incelemelerden anlaşılmaktadır. ROHO’da görüşmelerin bir kısmına ulaşmak mümkün ancak Merkez’de sadece özet bilgiler görülebilmektedir.

Rutgers Sözlü Tarih Arşivi (ROHA)³⁸:

1994 yılından beri Rutgers Üniversitesinde oluşturulan arşiv, özellikle II. Dünya Savaşı sırasında deniz aşırı ülkelerde hizmet veren Amerikalılarla oluşturulmuş geniş bir sözlü tarih koleksiyonuna sahiptir. Sonraki süreçte gaziler ile yapılan askeri sözlü tarih çalışmalarına devam edilmiş ve geniş bir

³⁵ <https://networks.h-net.org/h-oralhist> (11.04.2022)

³⁶ <https://library.okstate.edu/oralhistory/> (15.05.2022)

³⁷ [http://bancroft.berkeley.edu/ROHO/;](http://bancroft.berkeley.edu/ROHO/)

<https://www.lib.berkeley.edu/libraries/bancroft-library/oral-history-center> (14.05.2022)

³⁸ <https://oralhistory.rutgers.edu/> (11.04.2022)

gaziler koleksiyonu oluşturulmuştur. Ayrıca kendi mezunları ile yapılan görüşmelerle oluşturulmuş ayrı bir koleksiyonu daha bulunmaktadır.

Güney Mississippi Üniversitesi Sözlü Tarih Merkezi ve Kültürel Miras³⁹:

1971’de kurulan merkez Mississippi kültürü ve tarihi konusunda çalışmalar yürütmektedir. Merkezin çevrimiçi kataloglarına <https://www.digitalcollections.usm.edu/> linkinden ulaşılabilir⁴⁰.

Texas Tech Üniversitesi Vietnam Merkezi ve Sam Johnson Vietnam Arşivi/Sanal Arşiv⁴¹:

Texas Tech Üniversitesi bünyesinde sadece sözlü tarih görüşmelerini değil, Vietnam Savaşı ile ilgili 7 milyonun üzerinde belge ve materyali içeren bir araştırma arşividir. Arşiv, Vietnam Savaşına ilişkin farklı kurumlar tarafından yapılan sözlü tarih görüşmelerini de bünyesinde toplamıştır. <https://www.vietnam.ttu.edu/oralhistory/workshop/resources.php> linkinden arşivden ulaşılacak sözlü tarih görüşmeleri görülebilir.

Kuzey Carolina Üniversitesi Charlotte/J. Murrey Atkins Kütüphanesi Sözlü Tarih Koleksiyonları⁴²:

Charlotte’da bulunan Kuzey Carolina Üniversitesi’ne bağlı Murrey Atkins kütüphanesinin farklı konuları içeren 37 sözlü tarih koleksiyonu bulunmaktadır. Bu koleksiyonların bazılarında kısıt olmakla birlikte tüm görüşmelerin, özet içerikler ve video kayıtlarından bölümler incelenebilmektedir.

Tüm Dünya İzliyordu! 1968’in Sözlü Tarihi⁴³:

Bu arşiv de Brown Üniversitesi Bilimsel Teknoloji Grubu desteği ile South Kingstown Lisesi öğrencileri iş birliği ile yapılan projenin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. 1998 yılında seçilmiş 31 Rhode Island Sakini ile 1968 yılı hakkında yapılan sözlü tarih görüşmelerini içermektedir. Görüşmeler ABD’nin en çalkantılı yıllarından biri olan 1968 yılına ait Vietnam Savaşı, Sivil Haklar Mücadelesi, Martin Luther King, Robert Kennedy Suikastı gibi konularda önemli bilgiler içermektedir.

California Üniversitesi (UCLA) Sözlü Tarih Araştırmaları Merkezi (COHR)⁴⁴:

Los Angeles ve California tarihi üzerine farklı kategorilerde sözlü tarih koleksiyonlarını içerir. Özellikle toplumsal hareketler, topluluk renkleri,

³⁹ <https://www.usm.edu/oral-history-cultural-heritage/> (14.05.2022)

⁴⁰ <https://usm.access.preservica.com/?s=Oral-history> (15.05.2022)

⁴¹ <https://www.vietnam.ttu.edu/virtualarchive/> (20.05.2022)

⁴² <https://repository.charlotte.edu/islandora/object/uncc%3Ainterviews?display=list> (14.05.2022)

⁴³ <https://cds.library.brown.edu/projects/1968/> (11.04.2022)

⁴⁴ <https://oralhistory.library.ucla.edu/> (11.04.2022)

sanat, yerel siyaset konularına odaklanılmış bir içerik göze çarpmaktadır. Koleksiyon içerikleri ve özet bilgiler çevrimiçi görüntülenebilmekte ancak görüşme kayıtlarına çevrimiçi ulaşılamamaktadır.

Connecticut Üniversitesi Sözlü Tarih Ofisi⁴⁵:

1968 yılında proje olarak başlayan sözlü tarih çalışmaları 1981 yılında bir araştırma merkezine dönüşmüştür. 2007 yılında da Sözlü Tarih Ofisi olarak yeniden yapılandırılmıştır. Geniş bir koleksiyonu olduğu anlaşılmaktadır. Koleksiyonlar çevrimiçi görüntülenebilmekle birlikte içerik incelemesi çevrimiçi yapılamamakta arşiv personeli ile temasa geçilmesi gerekmektedir.

Louisville Üniversitesi Sözlü Tarih Merkezi⁴⁶:

Louisville Üniversitesi bünyesinde 1968 yılında kurulan merkez, özellikle üniversite tarihine ve Louisville bölgesinin tarihine odaklanmaktadır. Louisville ve Politika, Kentucky’de Damıtma Endüstrisi, Jefferson İlçesi Okul Entegrasyonu, Louisville ve Nashville Demiryolu, Louisville Underground Müzik Arşivi, Louisville Üniversitesi olmak üzere 6 koleksiyon halinde 2000’nin üzerinde görüşme arşivlenmiştir. Ayrıca bölgedeki istihdam ve komşu ilçeler hakkında da ayrıca listelenmiş görüşmeler bulunmaktadır. Görüşmelerden önemli bir kısmına çevrimiçi olarak ulaşabilmek mümkündür.

UNT Sözlü Tarih Programı/ Kuzey Texas Üniversitesi⁴⁷:

Yerel tarih çalışmalarında sözlü tarih kullanımını destekleyen bir program olarak kendini tanımlamaktadır. Tarihi koruma misyonu programın özünü oluşturmuş görünmektedir. Programın araştırmacılar için kötü yanı çevrimiçi arşiv üzerinde video ve deşifrelere ulaşılamamasıdır. UNT Koleksiyonlarına Willis Kütüphanesinde fiziksel olarak ulaşılabilir. Web sitelerindeki bilgilerden geniş bir koleksiyona sahip oldukları anlaşılmaktadır.

USC (University of Southern California) Görsel Tarih ve Eğitim Enstitüsü, USC Shoah⁴⁸ Vakfı⁴⁹:

İlk olarak 1994’te Steven Spielberg tarafından “*Shoah’ın Hayatta Kalanları Görsel Tarih Vakfı*” adı ile kuruldu. 2006 yılında Güney California Üniversitesi iş birliğine başlayarak üniversite bünyesine taşındı ve Görsel Tarih ve Eğitim Enstitüsü adını aldı. Enstitü zengin bir içeriğe sahip olup ağırlıklı olarak II. Dünya Savaşı’nda yaşanan Nazi kamplarında yaşananların canlı tanıklıklarını içermektedir. Enstitü ’de ayrıca diğer soykırımlardan sağ kalanlara ait de görsel işitsel görüşmeler bulunmaktadır. Arşivler arasında görüşmelere en kolay ulaşım bu enstitüye aittir. Enstitünün

⁴⁵ <https://archivesearch.lib.uconn.edu/repositories/2/resources/770> (15.05.2022)

⁴⁶ <https://ohc.library.louisville.edu/> (15.05.2022)

⁴⁷ <https://oralhistory.unt.edu/> (11.04.2022)

⁴⁸ İbranice, Soykırım.

⁴⁹ <https://sfi.usc.edu/> (14.05.2022)

pek çok görüşmeyi yayınladığı resmi bir youtube kanalı bulunmaktadır <https://www.youtube.com/channel/UCm9gTcR9vSM--TsaoL9uT5w>.

UNC (Center for The Study of The American South) Güney Sözlü Tarih Programı (SOHP)⁵⁰:

Merkez 1974 yılında Güney Amerika'nın tarihi ve kültürü hakkında özgün araştırmalar yürütme amacı ile kurulmuştur. 1974'ten beri giderek artan şekilde sözlü tarih görüşmelerini kullanmış ve Güney Sözlü Tarih Programını başlatmıştır. Arşiv, Güney Amerika tarihi ve kültürüne ilişkin 5000'den fazla görüşmeyi içermektedir. Koleksiyon içinde arama <https://dc.lib.unc.edu/cdm/landingpage/collection/sohp> adresinden yapılabilmektedir.

Utah Devlet Üniversitesi Dijital Tarih Koleksiyonu⁵¹:

Utah Devlet Üniversitesi Dijital Tarih Koleksiyonları arasında sözlü tarih kapsamında görüşmeler bulunmaktadır. Arşivin detaylı bir tasnif yaptığı ve çok çeşitli konularda görüşmeler ile dijital koleksiyonu zenginleştirdiği görülmektedir. Örneğin; Kuzey Utah Mormon Gıda Depolama Saha Çalışması Koleksiyonu (1992-2002) çeşitli materyallerin yanı sıra 5 sözlü tarih görüşmesini içermektedir. Görüşmelere kolaylıkla çevrimiçi ulaşılabilir. Dijital koleksiyonun dikkat çekici sözlü tarih çalışmalarından biri de Amerikalı Halkbilimcilerle yapılan sözlü tarih projesi görüşmeleridir. Utah Üniversitesi mezunlar derneği de bir sözlü tarih projesini yürütmekte ve eski mezunlar ile yapılan görüşmeler ile üniversite tarihine katkı sağlamaktadır⁵².

Winnipeg Üniversitesi Sözlü Tarih Merkezi⁵³:

Sözlü Tarih metodoloji ve teknolojisi ile ilgili çalışmaların yanı sıra özellikle sosyal tarih konusunda yapılmış sözlü tarih çalışmalarını içermektedir.

⁵⁰ <https://sohp.org/> (11.04.2022)

⁵¹ <https://digital.lib.usu.edu/> (15.05.2022)

⁵² <https://www.usu.edu/alumni/pci-faq> (15.05.2022)

⁵³ <https://oralhistorycentre.ca/> (11.04.2022)

Wisconsin-Madison Üniversitesi Sözlü Tarih Programı⁵⁴:

1971 yılında başlayan program tarihi boyunca üniversite mensupları ile çeşitli konularda görüşmeler yaparak bir sözlü tarih oluşturmuştur. Öncelikle üniversite tarihine odaklanmakla birlikte II. Dünya Savaşı'ndan askerlerin dönüşü, Vietnam Savaşı'na bakış, akademik özgürlük, ırk ve cinsiyet sorunları gibi konularda bilgiler içeren 2000'den fazla görüşme bulunmaktadır.

Görüşme kataloglarına https://search.library.wisc.edu/search/catalog?catalog_filter%5Bfacets%5D%5Bdocument_types_facet~Sound+Recordings%5D=yes&catalog_filter%5Bfacets%5D%5Bnamespaced_libraries_facet~UW-Madison%7CUW+Archives%5D=yes&keywords=oral+history&match=All linkinden ulaşabilirsiniz.

4.1.3. Sivil Toplum Derneklerinin Sözlü Tarih Arşivleri:**Orta Atlantik Bölgesi Sözlü Tarihi (OHMAR)⁵⁵:**

OHMAR, kuruluş amacını sözlü tarihin tanıtılması ve geliştirilmesine katkı sağlamak olarak açıklamaktadır. Öncelikle Orta-Atlantik bölgesindeki sözlü tarihçileri destekleyerek bilgi paylaşımı için bir platform oluşturmaya çalışmıştır. Dernek desteklediği projeleri <https://ohmar.org/find-a-project/find-a-project-in-our-region/> linkinden ulaşılabilir kılmiştir. Ancak projelerdeki görüşmelere derneğin sayfasından ulaşamamaktadır.

Güneybatı Sözlü Tarih Derneği (SOHA)⁵⁶:

1981 yılında kurulan dernek güneybatı tarihi üzerine sözlü tarih çalışmalarını ve sözlü tarihçileri desteklemek ve aralarında etkileşimi sağlamak amacıyla kurulmuştur. Dernek bu çerçevede Nevada Las Vegas Üniversitesi ile iş birliği yapmış ve üniversite bünyesinde yerleşmiştir. Aktif bir şekilde çalışan dernek, tespit edebildiğimiz kadarıyla sivil toplum arşivleri arasında en etkili olanıdır.

Elektrik ve Elektronik Mühendisleri Enstitüsü (IEE)Tarih Merkezi Sözlü Tarihleri⁵⁷:

Bu arşiv “20.yy. da Dünyayı Değiştiren Teknoloji Uzmanları” projesi kapsamında dünyanın önde gelen elektrik ve elektronik mühendisleri ile sözlü tarih kapsamında yapılan görüşmeleri içermektedir. Yapılan taramada ayrıca arşivi destekleyen kuruluş IEEE'nin (Institute of Electrical and Electronics Engineers) “bilgi teknolojileri aracılığıyla büyük dijital sözlü tarih arşivlerine

⁵⁴ <https://www.library.wisc.edu/archives/archives/oral-history-program/> (14.05.2022)

⁵⁵ <https://ohmar.org/> (14.05.2022)

⁵⁶ <https://www.southwestoralhistory.org/> (11.05.2022)

⁵⁷ http://www.ieee.org/web/aboutus/history_center/oral_history/oral_history.html (14.05.2022)

erişimin kolaylaştırılması” çerçevesinde yapılan çalışmalara destek verdiği bu konuda çalışmalar yaptığı görülmüştür (<https://ieeexplore.ieee.org/search/searchresult.jsp?newsearch=true&queryText=oral%20history>).

Gazetecilikte Kadınlar⁵⁸:

Washington Basın Kulübü Vakfı tarafından oluşturulan arşiv, 1942 Öncesi Dönemde Çalışanlar, 1939- 1964 Arasında Çalışanlar ve 1964 sonrası çalışanlar olmak üzere 3 kuşak profesyonel Amerikalı kadın gazeteciler ile yapılan sözlü tarih görüşmelerini içermektedir.

Minnesota Tarih Derneği⁵⁹:

1849 yılında kurulan dernek uzun bir zamandır, çeşitli çalışmaları desteklemektedir. Derneğin geniş bir kütüphanesi ve koleksiyonu bulunmaktadır. Derneğin websitesinde 13679 sözlü tarih verisine ulaşılmaktadır. Bunlar arasında 1862 Dakota Savaşı Sözlü Tarih Çalışması ve Amerikan Yerlileri ile Sözlü Tarih çalışmaları en ilgi çekici olanlardır.

Yahudi Kadınları Arşivi⁶⁰:

Yahudi kadınların hikayelerini toplamak ve tanıtmak amacıyla Brooklyn’de kurulmuştur. Arşivi New York İbranice Birliği desteklemektedir. Bütün çalışanları ve yönetim kurulu kadınlardan oluşan arşiv kadın çalışmalarının önemli örneklerinden birini oluşturmuş durumdadır. Arşivin oldukça ilgi çekici koleksiyonları bulunmaktadır. Bunlardan bazıları, Kadın Hahamlar, güçlü çiftçiler, #metoo Arşivleme, feminist devrim... vb.’dir.

4.2. İngiltere’de Sözlü Tarih Arşivleri

İngiltere Sanayi Devrimi’nin ilk ülkesi olarak 20.yüzyılın başından itibaren özellikle 19.yüzyıl çalışma hayatına ve işçi hareketlerine odaklanan bir tarih yazımı geleneğine sahiptir. 19.yüzyıl boyunca İngiltere’deki sendikal ve muhalif hareketlerde var olan “pamphlet⁶¹” geleneği döneme ilişkin pek çok tanıklığın toplanmasına olanak sağlamaktadır. İngiltere’nin sözlü tarihin öncü ülkelerinden biri olması İngiliz Dominyonlarını etkilemiş; Avustralya, Yeni Zelanda, Güney Afrika ve Kanada’da da sözlü tarih çalışmaları belli bir ivme kazanmıştır.

⁵⁸ <http://wpcf.org/interviewees/> (11.04.2022)

⁵⁹ <https://www.mnhs.org/> (11.04.2022)

⁶⁰ <https://jwa.org/> (14.05.2022)

⁶¹ Pamphlet geleneği, işçileri bilinçlendirmek, dar bölge seçim sistemi uygulanan İngiltere’de seçmeni ikna etmek için kullanılan basılmış broşürlere, tek sayfalık propaganda bildirilerine verilen genel isimdir. Özellikle önemli bir kısmında işçilerin durumunun kötülüğünü vurgulayan, işçilerle yapılmış röportajlar yer almaktadır. Bu broşürler, dönemin insanların tanıklık ve yaşamöykülerinin izlerinin sürülebildiği önemli birer toplumsal belge halini almıştır.

İngiliz (British) Kütüphanesi Sözlü Tarih Bölümü/İngiliz (British) Kütüphanesi Ses Arşivi⁶²:

Çok iyi kategorize edilmiş bir içeriğe sahip olan kütüphanedeki görüşmelere çevrimiçi olarak ulaşılabilir. En ilgi çekici kategorilerden biri ‘Politika’ başlığı altında İngiliz Parlamentosu ile ilgili Sözlü Tarih koleksiyonudur.

Sözlü Tarih Derneği (OHS)⁶³:

1969 yılında kurulan İngiltere’de aktif bir şekilde sözlü tarih çalışmalarını destekleyen dernek, Londra Üniversitesi bünyesinde faaliyet göstermektedir. Kurulduğu yıldan bu yana sözlü tarih çalışmalarını desteklemek adına Oral History Journal’ı çıkarmaktadır. Dergi içinde arama <https://www.ohs.org.uk/scripts/journal-search.php?parameter=decade&searchkey=2010> linkinden yapılabildiği gibi Dergi Jstor veri tabanında da taranmaktadır. Dernek gerek bağımsız dergide çıkan araştırmalar gerek desteklediği sözlü tarih çalışmaları ile önemli bir arşiv oluşturmuş durumdadır.

Sussex Üniversitesi, Kitleli Gözlem Arşivi⁶⁴:

1970 yılında Sussex Üniversitesine bağlı olarak kurulan arşiv amacını “günlük yaşamın kayıtlarını yakalamak” olarak belirtmektedir. Geniş bir sözlü tarih koleksiyonuna sahiptir. Arşivin aynı zamanda geniş bir süreli yayın kataloğuna sahip olduğu da anlaşılmaktadır. Koleksiyon özet ve içerikleri görüntülenebilmekte ancak tam deşifre ve kayıtlara online ulaşılabilir değildir.

BBC ve II. Dünya Savaşı’nda 100 Ses⁶⁵:

İkinci Dünya Savaşı sırasında yapılan BBC yayınlarını kategorileştirerek içeren arşiv kategorisinde değerlendirebileceğimiz bir sayfadır. BBC’nin savaş deneyimini nasıl şekillendirdiği ve bu süreçten kurum olarak nasıl etkilendiğini göstermenin yanı sıra döneme ilişkin önemli bir sesli/sözlü arşiv niteliği de taşımaktadır.

Edinburgh Üniversitesi Merkezleri:

Sözlü tarih ve etnografik kültürel çalışmaların yapıldığı 3 ayrı merkezi bünyesinde barındırdığı anlaşılmaktadır: Kelt ve İskoç Çalışmaları, İskoçya Bölgesi Etnoloji Projesi (<https://www.regionalethnologyscotland.llc.ed.ac.uk/>), İskoç Çalışmaları Okulu, Arşivi (<https://www.ed.ac.uk/information-services/library-museum-gallery/cultural-heritage-collections/school-scottish-studies-archives>), Avrupa Etnoloji Araştırmaları Merkezi (EERC)

⁶² <https://sounds.bl.uk/Oral-history> (04.04.2022)

⁶³ <https://www.ohs.org.uk/> (05.04.2022)

⁶⁴ <http://www.massobs.org.uk/> (05.05.2022)

⁶⁵ <https://www.bbc.com/historyofthebbc/100-voices/ww2> (04.04.2022)

(<https://www.ed.ac.uk/literatures-languages-cultures/celtic-scottish-studies/research>).

Kuzey İrlanda Belfast Ulusal Müzesi ve Ulster Halk ve Ulaşım Müzesi:

Folk Museum⁶⁶, Transport Museum⁶⁷ olmak üzere Kuzey İrlanda Ulusal Müzesine bağlı olarak faaliyet gösteren müzelerden ikisi de sözlü tarih kapsamında kültürel içerikli ses ve görsel medya arşivine sahiptirler. Bu arşivdeki görüşme içerikleri deşifrelerine çevrimiçi ulaşılabilir. Ayrıca Halk Müzesinde sözlü görüşmeler içeren “1923-1968 Bölümmüş Bir Adada Yaşamak” (<https://www.nmni.com/collections/history/1923-1968-living-on-a-divided-island/belumo5461973>) koleksiyonu oldukça ilgi çekicidir. Ancak içerikler çevrimiçi olarak görüntülenememekte koleksiyonlarla ilgili özet bilgilere çevrimiçi ulaşılabilir.

Leicester Üniversitesi Doğu Midland Sözlü Tarih Arşivi (EMOHA)⁶⁸ :

İngiltere'nin orta bölgesi Midland'ın özellikle bölgenin deniz kıyısı olmayan doğu bölgesinin tarihi ve kültürüne yönelik sözlü tarih çalışmalarını sürdüren ve saklayan bir arşivdir. Arşiv koleksiyonları özet bilgilere online ulaşılabilir ancak deşifre ve kayıtlara ulaşamamaktadır.

4.3. Avustralya'da Sözlü Tarih Arşivleri:

Avustralya Ulusal Kütüphanesi⁶⁹:

Avustralya Milli Kütüphanesinin Sözlü Tarih ve Kültür koleksiyonu bulunmaktadır.

New South Wales Üniversitesi Sözlü Tarih Programı⁷⁰:

Üniversite bünyesinde kurulan ve sözlü tarih çalışmalarını destekleyen dernek statüsündedir. Dernek, sözlü tarih çalışmalarına yöntem ve çeşitli destek sağlayıcı faaliyetlerin yanı sıra çevrimiçi koleksiyonlara da sahiptir (<https://www.oralhistorynsw.org.au/resources>). Özellikle Sydney tarihine ilişkin koleksiyon oldukça ilgi çekicidir (<https://www.sydneyoralhistories.com.au/>). Görüşmelerin detaylı deşifrelerine ve ses arşivlerine ulaşılabilir. New South Wales Üniversitesi bu dernek çalışmalarının yanı sıra ayrı bir çevrimiçi sözlü tarih arşivine de sahiptir. <https://www.recordkeeping.unsw.edu.au/university->

⁶⁶ <https://www.nmni.com/our-museums/Ulster-Folk-Museum/Ulster-Folk-Museum-Were-Ready-For-You/Ulster-Folk-Museum-Were-Ready-For-You.aspx> (05.04.2022)

⁶⁷ <https://www.nmni.com/our-museums/Ulster-Transport-Museum/Ulster-Transport-Museum-Were-Ready-For-You/Ulster-Transport-Museum-Were-Ready-For-You.aspx> (05.04.2022)

⁶⁸ <https://le.ac.uk/emoha> (05.04.2022)

⁶⁹ <http://www.nla.gov.au/oh/> (20.05.2022)

⁷⁰ <https://www.oralhistorynsw.org.au/> (11.04.2022)

[archives/online-archives-search/oral-history](#) Bu arşivde ana sayfada görüşme listelerinin alfabetik şekilde özet bilgilerle verilmesi ve hangilerinin erişime açık olduğunun belirtilmesi oldukça kolaylaştırıcıdır.

Unutulmuş Avustralyalılar (Forgotten Australians)⁷¹:

Avustralya Hükümeti tarafından bir proje olarak başlayıp ardından çevrimiçi bir arşive dönüşmüştür. Avustralya'nın dört bir yanından insanların özellikle Aborjinler ve göçmenlerin kurumsal bakım konusundaki deneyimlerini arşivlemek amacıyla. 200'e yakın görüşmenin kayıtlarına çevrimiçi ulaşılabilir.

Avustralya Ulusal Üniversitesi (ANU) Sözlü Tarih Projesi⁷²:

Üniversitenin çeşitli birimlerinde yapılmış olan sözlü tarih görüşmeleri ana kütüphane sayfasındaki tarama ile görülebilmekte, özet içeriklere ulaşılabilir. Ancak tam deşifrelere çevrimiçi ulaşamamaktadır. Özetler incelendiğinde Avustralya kültürü, Aborjin Kültürü ve biyografi çalışmalarının ağırlıklı olduğu gözlenmiştir.

4.4. Yeni Zelanda'da Sözlü Tarih Arşivleri

Yeni Zelanda ve Vietnam Savaşı Anıları⁷³:

Yeni Zelanda hükümetinin Vietnam Savaşı gazilerine yönelik olarak oluşturduğu sözlü tarih projesidir. Vietnam Savaşında savaşan Yeni Zelandalı askerlerin anı ve hatıraları çerçevesinde savaştan nasıl etkilendiklerinin izini sürmektedir. Görüşme özetlerine çevrimiçi ulaşılabilir ancak deşifrelerine ve kayıtlarına çevrimiçi ulaşamamaktadır.

---

⁷¹ https://forgottenaustralianshistory.gov.au/oral_histories.html (20.05.2022)

⁷² <https://find.anu.edu.au/search?q=oral%20history&mq=%22oral%20history%22> (20.05.2022)

⁷³ <https://vietnamwar.govt.nz/> (20.05.2022)

4. 5. Güney Afrika’da Sözlü Tarih Arşivleri

Cape Town Üniversitesi, Humanitec, Popüler Hafıza Merkezi/Sözlü Tarih Arşivi⁷⁴:

Cape Town Üniversitesine bağlı olarak kurulan HUMANITEC (Beşeri Bilimler Bilgi Teknolojisi Komitesi) 2008 yılında Duke ve Rhodes Üniversiteleri işbirliği ile Güney Afrika’nın kültürel mirasını korumak üzere Popüler Hafıza Merkezi kurarak, merkez bünyesinde bir sözlü tarih arşivi oluşturmuştur. Dijital koleksiyona bağlı olarak çevrimiçi ulaşılabilen sözlü tarih görüşmeleri <https://www.digitalcollections.lib.uct.ac.za/centre-popular-memory> adresinde yer almaktadır. Çok eski tarihlere kadar inen görüşme kayıtları oldukça ilgi çekici Boer Savaşları ’da dahil olmak üzere Britanya’ya İmparatorluk tarihine ilişkin dikkat çekici veriler içermektedir.

4.6. Kanada’da Sözlü Tarih Arşivleri

Kanada Sözlü Tarih Derneği⁷⁵:

Hakkında kısa bir bilgilendirme dışında bilgi içermeyen web sayfası nedeniyle yayın ve proje destek faaliyetlerinde bulunduğu anlaşılmakla birlikte dernek hakkında detaylı bilgi edinilememektedir.

Concordia Üniversitesi Sözlü Tarih ve Dijital Öykü Anlatımı Merkezi⁷⁶:

Sözlü Tarih, dijital medya, sanat ve eğitim arasındaki bağlantıları araştıran merkezin görsel-işitsel sözlü tarih arşivi bulunmaktadır. Koleksiyonların ad ve içerikleri çevrimiçi incelenebilmekte ancak görüşme kayıtlarına ulaşmak için merkez ile irtibata geçmek gerekmektedir.

4.7. İsrail’de Sözlü Tarih Arşivleri

Yad Vashem: Dünya Soykırım “Holocaust” Anma Merkezi⁷⁷:

1953 yılında II. Dünya Savaşı’ndaki Yahudi Kurbanların anısını korumak, Nazilere karşı savaşan Yahudileri ve Yahudilere yardım eden Yahudi olmayanları onurlandırmak; II. Dünya Savaşı sırasında yaşanan olayların bir daha yaşanmasına engel olmak için özelde Holocaust, genelde soykırım üzerine araştırmalar yapmak üzere kurulmuş bir merkezdir. Müze, arşiv, anıt, anma salonu gibi çeşitli bölümlerden oluşan bu büyük merkezde 1993 yılında Uluslararası Soykırım Araştırmaları Enstitüsü kurulmuştur. Enstitünün sözlü tarih proje ve çalışmalarını da içeren geniş bir dijital koleksiyonu

⁷⁴ [https://www.digitalcollections.lib.uct.ac.za/humanitec/cpm#:~:text=The%20Centre%20for%20Popular%20Memory%20\(CPM\)%20was%20an%20oral%20history,Cape%20Town%2C%20but%20independently%20funded.](https://www.digitalcollections.lib.uct.ac.za/humanitec/cpm#:~:text=The%20Centre%20for%20Popular%20Memory%20(CPM)%20was%20an%20oral%20history,Cape%20Town%2C%20but%20independently%20funded.) (20.05.2022)

⁷⁵ <https://cha-shc.ca/affiliates/coha.htm> (20.05.2022)

⁷⁶ <https://storytelling.concordia.ca/> (20.05.2022)

⁷⁷ <https://www.yadvashem.org/> (11.04.2022)

bulunmaktadır. Enstitünün youtube kanalından görüşme kayıtları izlenebilmektedir <https://www.youtube.com/user/YadVashem>.

4.8. Almanya’da Sözlü Tarih Arşivleri

Tarih ve Biyografi Enstitüsü “Alman Belleği” Arşivi⁷⁸:

Alman tarihine ilişkin çeşitli sözlü tarih görüşmelerini içeren arşiv farklı koleksiyonlarda yaklaşık 2700 görüşme kaydını içermektedir. Bazı görüşmelerin deşifrelerine sınırlama olmaksızın ulaşılabilen ancak çoğunluğu için arşiv ile irtibata geçmek gerekmektedir. Arşivin sahip olduğu koleksiyonlar arasında en ilgimi çeken koleksiyon 1939-1945 yılları arasında Almanya’da zorunlu çalışmaya tabi tutulmuş 26 ülkeden 600 kişi ile yapılan röportajları içeren koleksiyon oldu⁷⁹.

4.9. İspanya’da Sözlü Tarih Arşivleri

Sözlü Tarih Arşivi (Ahozko Historiaren Artxiboa) AHOA⁸⁰:

Bask Özerk Bölgesi’nde insan hatıralarını toplamak, korumak; sözlü ve görsel-işitsel tanıklıkları yaymak amacıyla kurulmuş 2004 yılında kurulmuş bir arşivdir. Arşivin sahip olduğu koleksiyonların özet içeriklerine <http://www.ahoaweb.org/collections.php> adresinden ulaşılabilenle kaynak kişi üzerine tıkladığında hem deşifrelere hem de ses dosyalarına online ulaşılabilir.

4.10. İran’da Sözlü Tarih Arşivleri

Direnış Edebiyatı ve Kültürü Araştırmaları Çalışma Merkezi, İran Sözlü Tarihi⁸¹:

Resmi olarak 2009 yılında İran İslam Devriminin 30.yılında İran Sözlü Tarih Seminerleri ile yapılan çalışmalara dayanarak kurulmuştur. Eğitim amaçlarının yanı sıra İran Devrimi ve İran Kültürüne ilişkin çok sayıda sözlü tarih görüşmesi yapılmıştır. Görüşmelerin deşifreleri Farsça ve İngilizce olarak sitede yer almaktadır.

⁷⁸ <https://www.fernuni-hagen.de/geschichteundbiographie/deutschesgedaechtnis/index.shtml> (20.05.2022)

⁷⁹ <https://www.zwangsarbeit-archiv.de/index.html> (20.05.2022)

⁸⁰ <http://www.ahoaweb.org/english.php> (22.05.2022)

⁸¹ <http://www.oral-history.ir/?language=1> (22.05.2022)

4.11. Singapur'da Sözlü Tarih Arşivleri

Singapur Ulusal Arşivi, Sözlü Tarih Merkezi⁸²:

Singapore tarihine ilişkin Japon işgalinden, Singapore Müziğine kadar geniş bir yelpazede sözlü tarih çalışmalarını içeren bir arşividir. Görüşmelerin sesli kopyalarına çevrimiçi kolayca ulaşılabilmektedir.

4. 12. Çin Halk Cumhuriyeti'nde Sözlü Tarih Arşivleri

Hong Kong Sözlü Tarih Arşivi⁸³:

Asya Araştırmaları Merkezi ve Hong Kong Üniversitesi Sosyoloji Bölümü iş birliği ile 2001 yılında kurulmuştur. Arşiv, 200'ün üzerinde bir sözlü tarih koleksiyonuna sahiptir. Arşivde görüşme koleksiyonları hakkındaki bilgiler Çince ve İngilizce olarak yazılmıştır. Görüşme içerikleri uzun özet şeklinde verilse de tam deşifre ve görüşme kayıtlarına çevrimiçi ulaşmak mümkün değildir.

5. SONUÇ

Sözlü tarih, tarihin kapsamını genişleten, birinci el kaynaklardan biridir. Yöntemin uygulanmasında araştırmacının insani faktörleri denetlemesi ve kurallara uyması önemlidir. Sözlü tarihin yöntem olarak gelişimi, Dünya'da dört döneme ayrılarak incelenebilir. Birinci dönem, 1948'de kurumsallaşmanın başladığı "elit sözlü tarihçilik" ten; 1960'lı yıllarda gelişen sivil haklar (demokratik haklar) hareketleri ile sözlü tarih kaynak kişilerinin "tarihsel imtiyazlardan yoksun" bireylere kaydığı 1948-1968 dönemidir. İkinci dönem; 1968-1980 arasında sözlü tarih projelerinin arttığı, kurumsallaşmanın güçlenmesi ile sözlü tarih kullanımının yaygınlaştığı ve arşivler açısından bir birikimin olduğu dönemdir. Üçüncü dönem, 1980-1990 arasında yöntemin tamamen netleştiği, arşiv sayılarında ciddi artışlar yaşandığı dönemdir. Dördüncü dönem ise 1990'dan günümüze kadar getirilebilir. Bu dönemde profesyonel isimlerin katkıları ve yapılan çalışmalarda artış ile sözlü tarih yöntemi netleşmiş, sınırlarını belirlemiştir. Dördüncü dönem aynı zamanda arşivleme ve arşiv kullanımı hakkında en başarılı dönem olmuştur. Oluşan arşivlerde yaşanan birikim, gelecekte toplumsal tarihten daha fazla toplumun tarihine odaklanan çalışmaların yapılmasına olanak sağlayacaktır.

Dünya'da önümüzdeki dönemde sözlü tarih kullanımının ve arşivlerinin artacağı açıktır. Özellikle ABD, bu konudaki öncülüğünü bir süre daha devam ettirecek konumdadır. Avrupa'da artan ilgiye rağmen istenen hızda bir gelişim gerçekleşmeyecek gibi görünmektedir. Yapılan incelemeye

⁸² https://www.nas.gov.sg/archivesonline/oral_history_interviews/ (22.05.2022)

⁸³ <https://sunzi.lib.hku.hk/hkoh/> (22.05.2022)

dayanarak aradaki farkı oluşturan temel sebebin üniversitelerin ilgisi ve desteği olduğu söylenebilir.

Araştırmanın 2.2. bölümünde açıklandığı üzere sözlü tarihin Türkiye'deki gelişimi daha geç bir dönemde başlamasına rağmen 1990'lardan sonra Dünya'daki gelişime paralel bir çizgi izlemiş ve 2005 sonrası önemli bir ivme yakalamıştır. Türkiye'de sözlü tarih çalışmalarının etkinliğinin ve kullanımının artması için üniversitelerin sözlü tarihe daha fazla ilgi göstermesi gerektiği anlaşılmaktadır. Ancak sözlü tarih arşivlerinin sahip olması gereken teknik özellikler ve yöntemde kullanılması gereken teknolojik ekipmanlar sözlü tarih arşivlerinin oluşturulmasında ciddi bir maddi kaynağı gerekli kılmaktadır. Bu nedenle üniversitelerin sözlü tarih projelerine ağırlık vermesi kaynak aktarma sorununa çözüm olabilir. Arşivleme çalışmaları açısından Dünya'da oluşan örnekler bu konuda yol gösterici örneklerdir ve araştırma, bu arşivlerin önemli bir kısmını dizin halinde listeleme amacına ulaşmıştır. Araştırma, sözlü tarihin; gelişimini, yöntemini ve sözlü tarih arşivlerinde oluşmuş olan birikimi betimleyerek araştırmacılara yararlı bir rehber sunmaya çalışmıştır.

Sözlü tarih yöntemi, geçerlilik ve güvenilirliği yönetime bağlı kalarak sağlandığı sürece geniş bir perspektifle bulgularını sunmaya devam edecektir. Yöntemin geçerlilik ve güvenilirliğinin artırılmasındaki en önemli etken yöntemin içindeki insan faktörünün yönlendiriciliğini sınırlamak ve kontrol edebilmektir.

Yöntemin güçlenmesinde, sözlü tarih arşivlerinin önemli bir katkısı olmuş ve arşivlerin giderek profesyonelleşmesi, sözlü tarihin en önemli itici güçlerinden biri olmuştur. Arşivlerin birbirleri ile olan etkileşim ve irtibatlarının artırılması, bulgu ve yöntemi güçlendireceği gibi profesyonelleşmeyi arttıracaktır. Etkileşimin artmasında Uluslararası Sözlü Tarih Derneği (IOHA) önemli bir rol oynama potansiyeline sahiptir. Dernek, tecrübe aktarımı ve çalışmaların desteklenmesinde bir yönlendirme merkezi görevi görebilir. Arşivlerin yardımlaşması, bilgi ve belgelerin daha kolay ulaşılabilir olması, arşivlerin kullanımını arttıracak; entegrasyon, araştırmacıların arşivlerdeki bilgi ve belgelere ulaşımını kolaylaştıracaktır.

Sözlü tarih arşivlerinin sayının artması ve konu çeşitliliği, yapılan çalışmaları da arttırıcı bir etki yapacak sözlü tarihin gelişimini sağladığı gibi farklı bir perspektifle bilgi ve belge sunan bir kaynak çeşitliliği yaratacaktır. Tarih biliminin disiplinlerarası bir çerçevede gelişiminin devamında bu nedenle sözlü tarih çalışmalarının giderek daha fazla yer kazanması mümkündür.

ÇIKAR ÇATIŞMASI BEYANI

Yazarların herhangi bir çıkarlı dayalı ilişkisi bulunmamaktadır.

ETİK ONAY/KATILIMCI ONAMI

Makale kapsamında katılımcı kullanılmadığı için ilgili onaya yer verilmemiştir.

MADDİ DESTEK

Çalışma için herhangi bir maddi destek alınmamıştır.

YAZAR KATKILARI

Bu araştırma ve araştırma ile ilgili tüm aşamalar tek yazar tarafından yürütülmüştür.

KAYNAKÇA

- Balay, B. & Ocak E. (2006). Sözlü tarih çalışmalarında video teknolojisinin kullanılması. A. İlyasoğlu & G. Kayacan (Ed.), *Kuşaklar, Deneyimler, Tanıklıklar Türkiye'de Sözlü Tarih Çalışmaları Konferansı*. içinde (ss. 263-272). Tarih Vakfı Yurt.
- Bloch, M. (2013). *Tarihin savunusu veya tarihçilik mesleği* (A. Berktaş, Çev.). İletişim.
- Burke, P., Bloch, M., Febvre, L., Braudel, F., McLennan G., Ladurie, E. L., Vilar, P., Hobsbawm, E., Lefebvre, H. & Jones, G. S. (2007). *Tarih ve tarihçi annales ekolü izinde* (A. Boratav, Der.). Kırmızı.
- Counce, S. (2001). *Sözlü ve yerel tarihçi* (B. Bilmez & A. Can, Çev.). Tarih Vakfı Yurt.
- Çaykent, Ö. (2015). Sözlü tarih. A. Şimşek (Ed.), *Tarih İçin Metodoloji* içinde (126-134). Pegem Akademi .
- Danacıoğlu, E. (2010). *Geçmişin izleri: yanibaşımızdaki tarih için bir kılavuz*. Tarih Vakfı Yurt.
- Dere, İ. & Dinç, E.(2020). Sözlü tarihin geçerliliği ve güvenilirliği üzerine bir değerlendirme. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 275-289.
- Dere, İ. (2019a). Sözlü tarihin kaynakları: bir bibliyografya çalışması. *Tarihyazını*, 1(1), 79-122.
- Dere, İ. (2019b). Sözlü tarihin eğitim uygulamalarına entegrasyonunda bir başarı öyküsü: the foxfire projesi. *Journal Of Theoretical Education Science*, 12(2), 511-531.
- Dere, İ ve Akıncı, Z. (2021). Türkiye'de kurum ve kuruluşların yaptıkları sözlü tarih projelerinin analizi. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 46, 379-400.
- Dunaway, D. K. & Baum, W. K. (1996). *Oral history: an interdisciplinary anthology*. Rowman&Littlefield.
- Iggers, G. (2000). *Bilimsel nesnellikten postmodernizme yirminci yüzyılda tarih yazımı* (G. Çağalı Güven, Çev.). Tarih Vakfı Yurt.
- Kaya, T. (2011). Chicago okulu: chicago'ya özgü bir perspektif. *Sosyoloji Dergisi*, 3(22), 367-383.
- Kyvig, D. E. & Marty, M. A. (2000). *Yanibaşımızdaki tarih* (N. Özsoy, Çev.). Tarih Vakfı Yurt.
- Metin, C. (2002). Sözlü tarih ve türkiye'deki gelişimi. *Türk Kültürü*, 469, 288-298.

- Özbaş, A. & Öztaş, S. (2021). Sözlü tarih ve tarih yazımındaki değişim. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 25, 154-168.
- Solmaz, G. (2001). *Tanıkların diliyle ermeni vahşeti: bir sözlü tarih denemesi*. Yeni Türkiye .
- Tanrıverdi, H. & Köksal, G. (2018). Etnografik araştırma.Ş. Aslan (Ed.), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Nicel, Nitel ve Karma Tasarımlar için Bir Rehber* içinde (ss. 245-255). Eğitim.
- Thompson, P. (1999). *Geçmişin sesi* (Ş. Layıkel, Çev.). Tarih Vakfı Yurt .
- Tokmak, M. (2016). Sözlü tarih ve derinlemesine görüşme. *Ardahan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(3), 83-98.
- Tosh, T. (1997). *Tarihin peşinde* (Ö. Arıkan, Çev.). Tarih Vakfı Yurt .

ERİŞİM ADRESLERİ

- https://findingaids.library.columbia.edu/ead/nnc-rb/ldpd_5321412 (Erişim Tarihi: 04.05.2022)
- <https://www.archives.gov/legislative/research/special-collections/oral-history/senate-program/about-the-program.html> (Erişim Tarihi: 14.05.2022)
- <https://www.jfklibrary.org/archives/about-archival-collections/oral-histories> (Erişim Tarihi: 14.05.2022)
- https://www.ushmm.org/search/results.php?q=oral+history&q_src=&q_grp=&q_typ=&q_mty=&q_sty=&q_lng= (Erişim Tarihi: 15.05.2022)
- <https://historycollection.jsc.nasa.gov/JSCHistoryPortal/history/> (Erişim Tarihi: 15.05.2022)
- https://cds.library.brown.edu/projects/WWII_Women/tocCS.html (Erişim Tarihi: 15.05.2022)
- <https://ethnicstudies.manoa.hawaii.edu/center-for-oral-history/> (Erişim Tarihi: 15.05.2022)
- <https://docsouth.unc.edu/browse/collections.html> ;
<https://library.unc.edu/wilson/shc/sohp/> (Erişim Tarihi: 14.05.2022)
- <http://bancroft.berkeley.edu/ROHO/>;
<https://www.lib.berkeley.edu/libraries/bancroft-library/oral-history-center> (Erişim Tarihi: 14.05.2022)
- <https://repository.charlotte.edu/islandora/object/uncc%3Ainterviews?display=list> (Erişim Tarihi: 14.05.2022)

<https://archivesearch.lib.uconn.edu/repositories/2/resources/770> (Erişim Tarihi: 15.05.2022)

<https://www.library.wisc.edu/archives/archives/oral-history-program/> (Erişim Tarihi: 14.05.2022)

http://www.ieee.org/web/aboutus/history_center/oral_history/oral_history.html (Erişim Tarihi: 14.05.2022)

<https://www.nmni.com/our-museums/Ulster-Folk-Museum/Ulster-Folk-Museum-Were-Ready-For-You/Ulster-Folk-Museum-Were-Ready-For-You.aspx> (Erişim Tarihi: 05.04.2022)

<https://www.nmni.com/our-museums/Ulster-Transport-Museum/Ulster-Transport-Museum-Were-Ready-For-You/Ulster-Transport-Museum-Were-Ready-For-You.aspx> (Erişim Tarihi: 05.04.2022)

https://forgottenaustralianshistory.gov.au/oral_histories.html (Erişim Tarihi: 20.05.2022)

<https://find.anu.edu.au/search?q=oral%20history&mq=%22oral%20history%22> (Erişim Tarihi: 20.05.2022)

[https://www.digitalcollections.lib.uct.ac.za/humanitec/cpm#:~:text=The%20Centre%20for%20Popular%20Memory%20\(CPM\)%20was%20an%20oral%20history,Cape%20Town%2C%20but%20independently%20funded.](https://www.digitalcollections.lib.uct.ac.za/humanitec/cpm#:~:text=The%20Centre%20for%20Popular%20Memory%20(CPM)%20was%20an%20oral%20history,Cape%20Town%2C%20but%20independently%20funded.) (Erişim Tarihi: 20.05.2022)

<https://www.fernuni-hagen.de/geschichteundbiographie/deutschesgedaechtnis/index.shtml> (Erişim Tarihi: 20.05.2022)

https://www.nas.gov.sg/archivesonline/oral_history_interviews/ (Erişim Tarihi: 22.05.2022)

https://siarchives.si.edu/collections/siris_arc_217751 (Erişim Tarihi: 15.05.2022)

https://siarchives.si.edu/collections/siris_arc_217669. (Erişim Tarihi: 15.05.2022)

<https://sounds.bl.uk/Oral-history> (Erişim Tarihi: 04.04.2022)

<https://www.bbc.com/historyofthebbc/100-voices/ww2> (Erişim Tarihi: 04.04.2022)

<https://www.ohs.org.uk/> (Erişim Tarihi: 05.04.2022)

<https://le.ac.uk/emoha> (Erişim Tarihi: 05.04.2022)

<https://www.oralhistory.org/> (Erişim Tarihi: 11.04.2022)

<https://library.columbia.edu/libraries/ccoh/FAQ.html> (Erişim Tarihi: 11.04.2022)

- <https://networks.h-net.org/h-oralhist> (Erişim Tarihi: 11.04.2022)
- <https://oralhistory.rutgers.edu/> (Erişim Tarihi: 11.04.2022)
- <https://cds.library.brown.edu/projects/1968/> (Erişim Tarihi: 11.04.2022)
- <https://oralhistory.library.ucla.edu/> (Erişim Tarihi: 11.04.2022)
- <https://oralhistory.unt.edu/> (Erişim Tarihi: 11.04.2022)
- <https://sohp.org/> (Erişim Tarihi: 11.04.2022)
- <https://oralhistorycentre.ca/> (Erişim Tarihi: 11.04.2022)
- <http://wpcf.org/interviewees/> (Erişim Tarihi: 11.04.2022)
- <https://www.mnhs.org/> (Erişim Tarihi: 11.04.2022)
- <https://www.oralhistorynsw.org.au/> (Erişim Tarihi: 11.04.2022)
- <https://www.yadvashem.org/> (Erişim Tarihi: 11.04.2022)
- <http://www.massobs.org.uk/> (Erişim Tarihi: 05.05.2022)
- <https://www.southwestoralhistory.org/> (Erişim Tarihi: 11.05.2022)
- <https://www.loc.gov/collections/> (Erişim Tarihi: 14.05.2022)
- <http://www.lbjlibrary.net/collections/oral-histories/> (Erişim Tarihi: 14.05.2022)
- <https://www.usm.edu/oral-history-cultural-heritage/> (Erişim Tarihi: 14.05.2022)
- <https://sfi.usc.edu/> (Erişim Tarihi: 14.05.2022)
- <https://ohmar.org/> (Erişim Tarihi: 14.05.2022)
- <https://jwa.org/> (Erişim Tarihi: 14.05.2022)
- <https://www.trumanlibrary.gov/> (Erişim Tarihi: 15.05.2022)
- <https://www.ushmm.org/> (Erişim Tarihi: 15.05.2022)
- <http://www.aaa.si.edu/collections/oralhistories/> (Erişim Tarihi: 15.05.2022)
- <https://wisvetsmuseum.com/> (Erişim Tarihi: 15.05.2022)
- <https://library.uaf.edu/aprca/oral-history> (Erişim Tarihi: 15.05.2022)
- <https://www.baylor.edu/library/index.php?id=974438> (Erişim Tarihi: 15.05.2022)
- <https://www.baylor.edu/toha/> (Erişim Tarihi: 15.05.2022)
- <https://brooklyn-oral-history.charlotte.edu/about/> (Erişim Tarihi: 15.05.2022)
- <http://coph.fullerton.edu/> (Erişim Tarihi: 15.05.2022)
- <http://www.lib.usm.edu/~spcol/crda/> (Erişim Tarihi: 15.05.2022)

- <https://archives.lib.duke.edu/catalog/btv> (Erişim Tarihi: 15.05.2022)
- <https://oral.history.ufl.edu/> (Erişim Tarihi: 15.05.2022)
- <https://cdrp.mediaschool.indiana.edu/oral-history/> (Erişim Tarihi: 15.05.2022)
- <https://www.jsums.edu/margaretwalkercenter/> (Erişim Tarihi: 15.05.2022)
- <https://umaine.edu/folklife/> (Erişim Tarihi: 15.05.2022)
- <http://historymatters.gmu.edu/mse/oral> (Erişim Tarihi: 15.05.2022)
- <https://lib.msu.edu/vv1/> (Erişim Tarihi: 15.05.2022)
- <https://library.okstate.edu/oralhistory/> (Erişim Tarihi: 15.05.2022)
- <https://usm.access.preservica.com/?s=Oral-history> (Erişim Tarihi: 15.05.2022)
- <https://ohc.library.louisville.edu/> (Erişim Tarihi: 15.05.2022)
- <https://digital.lib.usu.edu/> (Erişim Tarihi: 15.05.2022)
- <https://www.usu.edu/alumni/pci-faq> (Erişim Tarihi: 15.05.2022)
- <https://hurricanearchive.org/> (Erişim Tarihi: 20.05.2022)
- <https://www.vietnam.ttu.edu/virtualarchive/> (Erişim Tarihi: 20.05.2022)
- <http://www.nla.gov.au/oh/> Erişim Tarihi: (20.05.2022)
- <https://vietnamwar.govt.nz/> (Erişim Tarihi: 20.05.2022)
- <https://cha-shc.ca/affiliates/coha.htm> (Erişim Tarihi: 20.05.2022)
- <https://storytelling.concordia.ca/> (Erişim Tarihi: 20.05.2022)
- <https://www.zwangsarbeit-archiv.de/index.html> (Erişim Tarihi:20.05.2022)
- <http://www.ahoaweb.org/english.php> (Erişim Tarihi: 22.05.2022)
- <http://www.oral-history.ir/?language=1> (Erişim Tarihi: 22.05.2022)
- <https://sunzi.lib.hku.hk/hkoh/> (Erişim Tarihi: 22.05.2022)
- https://libraries.uky.edu/libpage.php?lweb_id=11&lweb_id=13 (Erişim Tarihi: 15.05.2022)